

Ludo Stur

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 34
2/2019
19. január 2019

Cena 0,50 €

ZALOŽIL LUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

PUBLICISTA LUDOVÍT ŠTEVKO
O PREZIDENTSKÝCH RADOCH
Strana 4.

ZMENIA VOĽBY CHARAKTER
EURÓPSKEHO PARLAMENTU?
Strana 5.

SRBSKO SA UŽ POUČILO,
ŽE ZÁPADU NEMÁ VERIŤ
Strana 7.

O CHYTLAVÝCH MELÓDIÁCH
A SPEVNÝCH HITOCH NÁRODA
Strana 9.

ŠKANDALIZOVANIE MATICE
V MÉDIÁCH POKRAČUJE
Strana 11.

SLOVO O SLOVENSKU

Sotva nájdete človeka, čo by veril, že niekto ide do politiky ako do služby národu. Istotne aj politika je iba zamestnanie a zamestnanie človeka živí. Iná vec je, pravda, ak si poslanci zdvihnú platy o tisícpäťsto eur mesačne a hodinová minimálna mzda sa zvýši o dvadsaťtri centov. A čo je okolo toho varovaní, že sa tým zvýši cena chlebaka nášho každodenného, potravín a služieb...! Dobre, nezavíďme, mnohí sudcovia berú ešte viac ako poslanci a výsledkami práce sa tiež nemôžu chváliť! Ale aspoň požiadavka, aby sa politik venoval službe národu, je celkom prirodzená. Ak by to každý z nich robil, bez ohľadu na tričko, Slovensko by po tridsiatich rokoch vyzeralo inak – určite by bola diaľnica po ukrajinské hranice, veľké mestá by mali obchvaty, rýchlostná cesta juhom by bola samozrejmosťou, z Pešti do Tatier by sa hosť dostal za tri hodiny, lebo je to bližšie ako z Bratislavy, kúpele Sliač by neboli od macochy a na súdoch by neležalo tri a po milióna exekúcií. Robotníci a dodávateľia Váhov by mali vyplatené do centíka, a nie polovicu – aj to dostali nie od majiteľa firmy, ktorý si lebedí ako pán Váhu, Tatier a Strmých vrškov, ale z daní poctivo pracujúcich. Bolo by možno viac korún pre starobincov, lebo zabúdame, že predzovanie ľudského veku si bude žiadať mohutný rozvoj sociálnych služieb, alebo pre knižnice, ktorých sme mali kedysi osemtisíc, dnes desiatinu, a ani tie nemajú na nákup nových kníh. Ak by prosperita štátu a blaho jeho občanov bolo prioritným snážením slovenských politikov. Môže však byť, ak povedzme nedávny minister priznáva príjem v priemere tristotisíc eur ročne? Čo sa mu samé kotia? Ved' na takú sumu musí väčšina Slovákov tvrdo robiť tridsať rokov a mnohí to nezariajú za celý život. Človek sa potom nemôže čudovať, ak politickí odporcovia začnú dávať do súvisu jeho odchod z postu ministra vnútra s pohybom vo vlekých, dokonca už zdanielo neriešiteľných kauzách! Pretočili by sa nám šošovky, keby sme sa dozvedeli, ako všelijako si slovenskí politici zarábajú – od vydávania inzertných plátkov po obchod s drevom, od siete kaviarní po developerstvo. Toto je problém, že v politike sú akoby na vedľajší pracovný pomer, nie zvýšené mzdy poslancov!

Ján ČOMAJ

R - 2019002

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

ISSN 0862-8823
02
9 770862 882007

Vyhrážanie orgánov mesta – ak osadíte pamätník Štúra, budú nepokoje!

Pamätník je pripravený na osadenie

Veronika MATUŠKOVÁ – Foto: Štefan KAČENA, archív MO MS Štúrovo

Stavebný úrad (SÚ) v Štúrove vydal 4. januára 2019 stavebné povolenie na osadenie štátneho pamätníka Ľudovíta Štúra pod záštitou predsedu vlády SR Petra Pellegriniho na nábreží Dunaja v Štúrove. Busta je už vyše pol roka pripravená na osadenie na pozemku majiteľa Verejné prístavy, a. s., s ktorým má Miestny odbor Matice slovenskej (MO MS) nájomnú zmluvu s podpisom ministra dopravy a výstavby SR Ľubomíra Ľoša.

Mestské zastupiteľstvo v Štúrove napriek tomu protestuje uznesením proti umiestneniu pamätníka na dunajskom nábreží. Primátor mesta Eugen Szabó (NEKA) sa pre portál parameter.sk ešte v decembri minulého roka vyjadril: „Vychádzajúc z názorov väčšiny obyvateľstva mestského zastupiteľstva nesúhlasím s touto iniciatívou a protestujem proti zámeru MO MS umiestniť sochu Ľudovíta Štúra na nábreží Dunaja. Náš názor je ten, že umiestnenie takejto sochy na nábreží Dunaja by necitlivým spôsobom narušilo mierové spolunažívanie Maďarov a Slovákov v našom meste.“

■ NEPRIJATEĽNÝ ŠTÚR?

Riaditeľ Slovenského historického ústavu MS Ivan Mrva však vysvetľuje, že Ľudovít Štúr ako taký nepredstavuje pre Maďarov nepriateľský prvok. Tým by mohla byť aj oproti stojaca Ostrihomskej bazilike, ktorú dal postaviť slovenský arcibiskup Alexander Rudnay a kde je aj pochovaný. Pamätník Štúra na dunajskom nábreží v Štúrove môže byť ďalšou takouto symbolikou a zároveň symbolom novodobej sedemdesiatročnej tradície pomenovania mesta, ktoré sa v roku 1948 zmenilo z názvu Parkan.

„Keď pred tromi rokmi matičiari poklepkávali základný kameň Štúrovho pamätníka, ozvali sa podobné vyhrážky, čo bolo ako voda na mlyn k nálepkovaniu matičných tabulí extrémistickými nálepkami a základný kameň sústavne vulgárne poškodzovali neznámi páchatelia. Navyše, zdĺhavý a neštandardný

Aroganciu maďarských nacionalistov v Štúrove dokumentuje argument, že busta by bránila vo výhlade na Ostrihomskej baziliku.

Tak toto je ten „obor“, ktorý poniektorým Štúrovčanom prekáža vo výhlade na Ostrihom...

postup stavebného úradu spôsobil organizačnému výboru nemalé finančné ťažkosti,“ povedala Margaréta Vyšná, riaditeľka Strediska národnostných vzťahov Matice slovenskej.

■ MAĎARSKÉ MÔŽU...

Riaditeľka M. Vyšná upozorňuje, že proti maďarským pamätníkom sa Slováci protestne nezhrmažďovali, aj keď sú kontroverzné. „Nedávne centra mesta nedávno pribudol pamätný kameň vojnovému zločincovi Jánovi Esterháziimu. Priamo v centre Štúrova tiež stojí takzvaný sikulský stĺp. Vnímame tohto pôvodne ľudového náhrobného stĺpa (maď. kopjafa) sikulskej menšiny

v Sedmohradsku sa zmenilo po rozpade monarchie. V súčasnosti je jeho osadzovanie najmä na územiach bývalého Uhorska skôr politicko-národnostného charakteru.“

Oficiálny dôvod, prečo si mestskí poslanci myslia, že práve Štúr by mal necitlivo narušiť mierové spolunažívanie slovenského národa a maďarskej menšiny v Štúrove, miestni matičiari nepoznajú. „V meste koluje názor, že Štúr sa nemôže „dvať“ na najväčší maďarský štátny symbol – Ostrihomskej baziliku, ktorá aj tak nesie stopu slovenského arcibiskupa Alexandra Rudnaya,“ dodala M. Vyšná. Upozorňuje aj na zásadu reciprocitu: „Štúr predstavuje

novodobú tradíciu pomenovania mesta Štúrovo po druhej svetovej vojne, súvislosť teda existuje. Premenočovanie obcí a ulíc nebolo výnimočné ani v Maďarsku, a to aj priamo v centrách slovenskej menšiny, kde dokonca stoja pamätníky maďarských národných dejín.“

■ ROKOVANIA SA NEKONČIA

„Nerovný prístup orgánov samosprávy k občanom považujeme za diskrimináciu na základe jazyka, príslušnosti k národnosti, národného pôvodu a podnecovanie k nenávisti. Nerovný je v tom, že podľa získaného stanoviska SÚ z mája 2018 majú za uplynulých desať rokov stavebné povolenia len dva pamätníky v parku na Sobieskeho ulici – bronzový pamätník Kráľa Štefana na koni a kamenná pamätná tabuľa, pričom aj kamenných tabulí je v parku viacero. Podľa úradného stanoviska nezáiskal stavebné povolenie do toho dátumu nijaký iný pamätník na území pôsobnosti štúrovského SÚ, hoci realitou v Štúrove a okolí sú ďalšie osadené pamätníky,“ zdôraznil organizačný výbor. Zároveň sa odvoláva aj na Čl. 33 a 34 Ústavy SR – výkon práv príslušníkov národnostných menšín nesmie ísť na úkor väčšinového národa a nesmie ohrozovať celistvosť a územnú integritu štátu. „Krátko pred Vianocami sa na podnet samosprávy uskutočnilo spoločné stretnutie. Ak samospráva pristúpi na naše podmienky, rokovanie bude pokračovať,“ doplnil organizačný výbor na osadenie pamätníka Štúrovi.

3 OTÁZKY PRE:

Dušanu BLAŠKOVÚ z Únie nevidiacich a slabozrakých Slovenska Zlé videnie neboli, ale narobí nezvratné škody

• **Ste koordinátorka projektu Biela pastelka, čo je verejná zbierka, ktorá trvá celý rok. S rokom 2018 sa teda skončil aj jej ďalší ročník. Aké boli výsledky a do akej miery pomohla zbierka nevidiacim na Slovensku?**

Bielou pastelkou sa každoročne usilujeme zatíeť predsudky voči ľuďom so zrakovým postihnutím, ukázať, že cieľ máme všetci – vidiaci i nevidiaci – rovnaký, len cesta k nemu býva iná. Aj my študujeme, pracujeme a surfujeme, akurát s PC s hlasovým výstupom, aj my varíme a upratujeme, akurát sem-tam s nejakou kompenzačnou pomôckou, aj my sa túlame, akurát s bielou palicou. Biela pastelka prináša ÚNSS financie na kurzy a aktivity potrebné na osvojenie a rozvoj všetkých zručností potrebných na plnohodnotný a samostatný život.

• **Nevidiacich a slabozrakých či ľudí s iným poškodením zraku akosi pribúda, vidieť to aj na počte detí, ktoré používajú okuliare. Sme ako spoločnosť pripravení na tento trend? Ako mu môžeme predchádzať?**

Predchádzať nárastu môžeme jedine prevenciou, a to najmä u malých detí. Tie však mlčia – nevidia, čo znamená „dobré vidieť“, zlé videnie neboli, oko vo vývoji dokáže kompenzovať štyri až päť dioptrií, takže poruchy či chyby rodičia často identifikujú až po nástupe do školy. Bezbolestne, bezdotykovo, bez strachu z bielych plášťov a s výsledkom známym ihneď meria Únia nevidiacich v rámci programu Zdravé oči už v škôlke zrakové parametre, aby objaviť rozvíjajúce sa alebo už existujúce poruchy. Pri podozrení odporúčame

návštevu detského oftalmológa, ktorý včasnou liečbou zabráni zhoršeniu stavu.

• **Ako to vidí Únia s možným uplatnením mladých ľudí v bežnom pracovnom živote, ak ich jediným hendikepom je poškodenie zraku?**

Dnes je trh práce ľuďom so zrakovým postihnutím otvorenejší ako kedysi. Už to nie je len masér či košíkar... Spoločnosť má k dispozícii podstatne viac informácií, nové technológie vytvárajú podmienky a štát podporuje zamestnávanie ľudí so zdravotným postihnutím, takže už neprekvapí (keď, tak len príjemne) nevidiaci učiteľ, prekladateľ, žurnalista, reportér, zamestnanec poisťovne, dokonca informatik.

Zhovárал sa Ivan BROŽÍK
Foto: autor

V SNN 2/2019
SI PREČITATE

■ V krvi a bolestiach sa pred sto rokmi rodilo naše hlavné mesto – uhorský kôň kopal dlho
■ Storočnica spisovateľa a „zúrivého reportéra“, známeho búrliváka Ladislava Mňačka
■ Vladimír Mečiar poskytol exkluzívne interview pre Slovenské národné noviny aj o našej politike

Štátne vyznamenania znova v rukách viacerých odporcov štátnosti

Kiska opäť neprekročil vlastný tieň

Eva ZELENAVYOVÁ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Priateľstvo s Václavom Havlom prinieslo Magde Vášáryovej post veľvyslankyne v Rakúsku. Stala sa nezabudnuteľnou svojou priesvitnou blúzkou a vyhlásením, že nikdy nevstúpi do služieb samostatnej Slovenskej republiky. Vo Viedni ju bol prehovárať vtedajší šéf slovenskej diplomacie Milan Kňažko. Napriek tomu, že podpísala petíciu za zachovanie spoločného štátu Čechov a Slovákov, napokon prijala post veľvyslankyne v Poľsku, a dokonca sa uchádzala aj o funkciu hlavy štátu. Celkom pohodlne si žila ako poslankyňa slovenského parlamentu. Takže Rad Ľudovíta Štúra I. triedy, ktorý jej 8. januára udelil prezident Slovenskej republiky Andrej Kiska, je iba vyvrcholením jej dramatickej úlohy v politickej tragédii súčasného Slovenska.

Magda Vášáryová nie je jediná herečka ocenená najvyšším štátnym vyznamenaním, ktorá bojuje so slovenskou štátnosťou. Hysterické výstupy Richarda Stankeho na nedávnych demonštráciách na Námestí SNP v Bratislave má ešte verejnú pamäť. A takýchto vlajkonosičov spravidlosťou je na prvej scéne aj medzi laureátmi viac. Povedzme Alexeji Fulmek. Pri jeho charakteristike moderátora uviedli, že bol pri založení denníka SME, ktorý vznikol „ako odpoveď na aroganciu moci, ktorá chcela obmedziť slobodu slova v zaniknutom denníku Smena“. Práve takáto veta je

dôkazom súčasnej neslobody slova. Pravda je totiž úplne niekde inde. Úspešný denník Smena sa rozhodla skupina okolo Fulmeka bezohľadným spôsobom sprivatizovať a ponúknuť do služieb v boji proti slovenskej samostatnosti – čo napokon dodnes dokazuje.

■ LÚBIVÁ HISTORKA

Práve Fulmek chodil po redakcii Smeny a presviedčal redaktorov, aby dali výpovede, že týždeň tento denník nebude vychádzať, nový vlastník urobí s redaktormi novú pracovnú zmluvu a po týždni vyjde Smena už s novým vlastníkom. Keby neboli zostali neoblomní

traja či štyria novinári, bol by sa im zámer podaril. Keďže museli zohnať aj peniaze na založenie nového denníka, začali bývalí redaktori Smeny tvrdiť útok na svoje bývalé noviny. Takto sa začal v SME rok slovenskej štátnosti hneď po jej vzniku a po štvrtstoročí sa z bojovníka za cudzie záujmy stal nositeľ Radu Ľudovíta Štúra I. triedy.

■ FRAŠKY S POKRAČOVANÍM?

Dojemne predstavuje prezidentská kancelária aj historičku Katarínu Zavackú: „Dobře sa divaj, raz ti budú hovoriť, že to, čo si teraz videla, nebola pravda,“ povedal jej otec v dokumente o exhumácii

zavraždených v Kremničke, ktorý bol súčasťou súdneho procesu s hlavnými predstaviteľmi slovenského vojnového štátu. Katarína Zavacká odvtedy húževnato bráni pravdu o našej minulosti.“ Kto číta text s pochopením, neujde mu, že

Zavacká pôsobí v Slovenskej akadémii vied od roku 1970, teda po previerkach komunistickou stranou. Tento fakt je o to dôležitejší, že ide o historičku, ktorá svoje komunistické videnie dejín forsírúje verejnosti dodnes a je za to ešte vyznamenaná najvyšším štátnym ocenením. A keď sme už pri prvej Slovenskej republike, nuž jej prezident tiež vyznamenal nepriateľa štátu, ale len preto, aby zachránil tri mestá pred zombardovaním. Pred čím zachraňuje Kiska štát, keď vyznamenáva jeho odporcov?

Politológ Juraj Marušiak bol k prezidentovi veľmi ohľaduplný, keď zhodnotil výber vyznamenaných slovami: „Aj napriek tomu, že zo zoznamu vyznamenaných je zrejmá politická orientácia prezidenta, väčšina z nich si štátne vyznamenanie zaslúži.“ Politická orientácia? Komunisti by takúto orientáciu označili za vlastizradu a mali by, žiaľ, pravdu. V marci budeme voliť nového prezidenta. Znovu sa o funkciu hlavy štátu uchádzajú aj kandidáti s jasnou protislovenskou orientáciou. Ak im voliči dajú svoj hlas, budeme opäť svedkami takých frašiek ako pri odovzdávaní štátnych vyznamenaní Kiskom.

Viac aj na strane 4

Na Ústavnom súde SR sa začalo odpočítavanie, hrozí jeho nefunkčnosť

Slovensko pred voľbou nových sudcov

Ján ČERNÝ – Foto: internet

Ak by sa nič nezmenilo, na Ústavnom súde Slovenskej republiky zostanú vo februári iba štyria sudcovia. Rozhodovať tak bude môcť iba jeden senát, aj to len za predpokladu, že budú všetci sudcovia na pracovisku.

Národná rada Slovenskej republiky by mala voliť kandidátov na ústavných sudcov na schôdzi, ktorá sa začne 29. januára 2019. Termín na predkladanie návrhov určil jej predseda Andrej Danko. Nominácie bolo možné podávať do 7. januára 2019. Prišlo ich štyridsať. Vypočutia kandidátov za účasti člena Kancelárie prezidenta sa uskutočnia na ústavnoprávnom výbore parlamentu od 23. januára.

Na Ústavnom súde Slovenskej republiky sa bude meniť deväť z trinástich sudcov. Poslanci majú

podľa Ústavy SR zvoliť dvojnásobný počet kandidátov, v tejto voľbe ich teda majú vybrať osemnásť. Z nich potom prezident vymenuje nových ústavných sudcov. Materiály o kandidátoch parlament zverejnil na svojom webe. Súčasťou návrhu na voľbu kandidáta na sudcu ústavného súdu je aj podpísaný životopis, ktorý obsahuje prehľad doterajšej právnej praxe, výsledky vedeckej, publikačnej, pedagogickej, justičnej alebo inej právnej odbornej činnosti a ďalšie materiály preukazujúce, že uchádzač o funkciu ústavného

sudcu spĺňa podmienky na vymenovanie do funkcie.

Za sudcu ústavného súdu môže byť vymenovaný občan Slovenskej republiky, ktorý je voliteľný do Národnej rady Slovenskej republiky, dosiahol vek štyridsať rokov, má vysokoškolské právnické vzdelanie a je najmenej päťnásť rokov činný v právnickom povolani. Tá istá osoba nemôže byť opakovane vymenovaná za sudcu ústavného súdu. Sudca ústavného súdu je volený na dvanásť rokov a do funkcie

Budova Ústavného súdu SR v Košiciach

cie ho vymenuje prezident republiky, do rúk ktorého skladá aj sľub.

Prezident Andrej Kiska sa už k voľbe sudcov Ústavného súdu Slovenskej republiky vyjadril. Zdôraznil, že je pripravený vymenovať deviatich nových sudcov. Odbornosť a morálka. To sú dve „známe a dlhodobé nemenné“ požiadavky, ktoré podľa vlastných slov na kandidátov na ústavných

sudcov prezident Andrej Kiska má. Medzi kandidátmi laickej verejnosti takmer neznámy sa nachádzajú

aj mená takpovediac stálic nášho verejného a politického života. Napríklad Robert Fico, Monika Jankovská, Edita Pfundtnerová, Juraj Sopoliga, Daniela Švecová, Peter Kresák, Radoslav Procházka, Ľuboš Sziget, Ján Drgonec, Michal Truban a ďalší.

VŠIMLI SME SI

Na konci vlaňajšieho roka agentúra Reuters priniesla správu o podiele krajín na exporte zbraní a vojenskej techniky v roku 2018. Suverénne prvenstvo majú Spojené štáty americké – ich vývoz zbraní, raketových systémov, bojových lietadiel, vojenských lodí, radarov a ďalšieho arzenálu predstavoval päťdesiatšesť percent celkového svetového exportu tejto komodity.

Mier je, zdá sa, iba ilúzia

Čína tento rok pod svojou vlajkou spustí po rekonštrukcii svoju prvú lietadlovú loď, ktorú kúpila od Ukrajiny

Menšie ako polovicu tohto objemu dosiahla Európska únia ešte s Veľkou Britániou – 23,8 percenta. Na treťom mieste skončilo Rusko – 9,5 percenta z oficiálne registrovaného obchodu so zbraňami. Čína sa v tabuľke nenachádza, lebo svoj vývoz zbraní neoznamuje. V prvej stovke exportujúcich zbrojovníkov podľa objemu vývozu sú už aj spoločnosti dvoch menších krajín – Belgicka a Česka, inak aj v tejto tabuľke vedie USA – amerických firiem je tu štyridsaťdva. Najrýchlejší rast zbrojárskej výroby v roku 2018 zaznamenalo Turecko, najvyšší rast dovozu Saudská Arábia.

Výrečná tabuľka, ak si ju človek dešifruje a chvíľu sa nad ňou zamyslí. Povedzme rozdiel medzi americkým a ruským exportom by mal byť zhruba dva ku jednej na prospech USA, ak by sme brali na zreteľ technicko-ekonomickú vyspelosť oboch veľmoci, ale reálne je 6:1. Táto skutočnosť napovedá, aký obrovský vplyv má zbrojárska lobby na politiku USA, aj ako je pre americkú ekonomiku dôležitý zbrojársky priemysel, pričom nemáme na mysli len rozličné zbrane a raketové systémy, ale aj ponorky a vojnové lode, stíhacie, dopravné a bombardovacie lietadlá, elektronické a komunikačné systémy, kozmickú techniku a podobne. Rozsah zbrojárskeho dovozu povedzme v Saudskej Arábii vedie k pozorovaniu, že „tovar“ smeruje ďalej, zrejme k hordám ISIS. A že nádej na mierový život planéty je stále skôr ilúziou ako výhľadom do budúcnosti, lebo takého obrovského biznisu sa obchodníci so smrťou sotva budú chcieť vzdať.

(jč)

Mapovali a hodnotili stav v mediálnom prostredí Slovenskej republiky

Čo ukázal seminár Žurnalistika 2018

Rada Slovenskej asociácie novinárov pripravila pre svojich členov seminár Žurnalistika 2018, ktorý sa uskutočnil v závere minulého roka v Dome novinárov na Župnom námestí v Bratislave. Zámerom bolo zmapovať stav v mediálnom prostredí Slovenskej republiky za uplynulý rok. Účastníci seminára a prednášajúci konštatovali, že aj keď sa po roku 1990 zmenilo politické prostredie, neznamená to, že sa výrazne zlepšilo postavenie novinárov v spoločnosti.

Na seminári rezonoval najmä problematický tlačový zákon, ktorý mal byť už po roku 1989 výrazne zmenený a prispôbený súčasným podmienkam. Po rôznych pokusoch o jeho rekonštrukciu napokon z neho zostal iba zdrať papiera. Do roku 2008 sa jednotlivé slovenské vlády viac či menej trápili s jeho prípravou, napokon vo svojej podstate obsahuje tri základné paragrafy – právo na opravu, právo na odpoveď a právo na dodatočné oznámenie. Pojem novinár alebo redaktor bol vytesnený z poslednej „opravy“ mediálneho zákona, a takisto absentujú povinnosti štátu, ktorý je zodpovedný za pluralitu médií. Až po brutálnej vražde novinára J. Kuciaka sa v plnej nahote obnažili všetky diery v zákone. Najmä miera ochrany novinára v spoločnosti. Pracovná skupina, vytvorená pri MK SR, zastupuje všetky relevantné novinárske organizácie a vydavateľov periodickej tlače. Ministerstvo vytvorilo tak dobrý základ pre ďalšie rokovania relevantných zástupcov novinárskej obce s cieľom pripraviť kvalitný zákon.

Účastníci seminára ďalej konštatovali, že mediálny priestor na Slovensku sa od tzv. meďnej revolúcie v roku 1989

vyvíjal značne chaoticky, v posledných rokoch vymizla akákoľvek aktívna kontrola nad vysielaním v spisovnom jazyku

ČO INÍ NEPIŠU

v spravodajských a publicistických reláciách všetkých vysielateľov. Nové generácie moderátorov a moderátorských spopularizovali nespisovné slová

a bežne ich používajú ako slovenské. Stav začína byť neúnosný aj vo verejnej službe. Verejnoprávny hybrid RTVS je vysielateľom zo zákona, a preto by táto jediná služba pre verejnosť mala ísť príkladom. Viacerí diskutujúci konštatovali aj klesajúcu úroveň programu RTVS, je už dlhšie obmedzený priestor na vysielanie a podporu nezávislých tvorcov. Takýto stav je nepripustný a v EÚ nemá obdobu.

Na Slovensku sme sa vinou politikov dopracovali do stavu, s akým vonkoncom nemôžeme byť spokojní. Oligarchické mediálne refazce plnia zadania majiteľov a politicky jednostranne zafarbení nájomní novinári „otravujú studne“.

Účastníci stretnutia sa zhodli aj na tom, že súčasná neprehľadná situácia v mediálnej oblasti je výsledkom najmä absolútneho nepochopenia dosahu médií na dianie v štáte napriek tomu, že Ústava SR celkom jasne hovorí, že „zákonná úprava všetkých politických práv a slobôd a jej výklad i používanie musia umožňovať a ochraňovať slobodnú spoľah politikých síl v demokratickej spoločnosti“.

Štefan DLUGOLINSKY, predseda
Ilustrácia: Andrej MIŠANEK

O Ficovom a Kaliňákovom ústupe

Roman MICHELKO

Nič nenaznačovalo, že by koniec politického roka mal byť dramatický. Ani nebol, ale prekvapenie sa predsa len zrodilo. Abdikácia Roberta Kaliňáka na post v parlamente prekvapila viac načasovaním ako samotným faktom.

Robert Kaliňák bol nepochybne veľký politický talent. Ukázal sa aj ako schopný a kompetentný minister vnútra, spočiatku dokázal i veľmi efektívne a takmer priateľsky komunikovať s médiami. To všetko sa zmenilo pred voľbami 2016, keď veľmi nekompromisne bojoval proti imigrantom, za čo si vyslúžil značnú averziu mainstreamových médií. Zásadný zlom však nastal až po vypuknutí kauzy Baštrnák. Skutočnosť, že bol nad všetku pochybnosť v minimálne obchodnom kontakte s takouto toxickou osobnosťou, kupoval si (podhodnotenú) akcie jeho firiem, z čoho neskôr profitoval, mu zlomilo politický väz.

Nasledovali Matovičove maškárady pred komplexom Bonaparte. Tie politicky ustáli, ale cena za to bola príliš veľká. Bolo jasné, že jeho pozícia korunného princa Smeru je pasé. Koncentrácia opozičných a mediálnych útokov sa stupňovala a musel pochopiť, že už je za zenitom, že už je len „chromá kačka“.

V tom čase sa naozaj očakávalo, že len hľadá správny čas a spôsob, ako uvoľniť miesto vo vláde a so ctou odstúpi. Ako vieme, nestalo sa. Jeho odstúpenie z postu ministra bolo vynútené a veľmi drahé politicky vykúpené – demisiou vlády a jej následnou rekonštrukciou. Aj potom ostával v politike, ale postupom času pochopil, že svoj politický comeback už neurobí. Koncom roka teda urobil to, čo bolo logické, i keď po tom všetkom, čo v politike preskákaval, trochu neočakávané. Ostáva síce naďalej podpredsedom Smeru, obávam sa však, že to už

je len labutia pieseň. Skutočnosť, že si chce obnoviť advokátsku prax, jasne nasvedčuje, že sa už do politiky neplánuje vrátiť. Sotva by totiž svojim klientom vysvetľoval, že sa po roku a niečo vzdáva ich káz a ide naspäť do politiky.

KOMENTÁR

Kaliňák je teda na odchode zo slovenskej politiky a je to definitívne.

V značne inej situácii je predseda Smeru Robert Fico. V politike je už od roka 1992, teda vyše dvadsaťšesť rokov. Preskákaval si v nej všeličo, bol trikrát premiér, štyrikrát po sebe vyhral voľby (2006, 2010, 2012, 2016), aj keď v roku 2010 sa mu nepodarilo zostaviť koalíciu. To je bilancia, akou sa mu v novodobej histórii nemôže rovnať nijaký politik. Zároveň si uvedomuje, že životnosť politika v našich zemepisných a politických sférach je obmedzená a on už hrá, takpo-

mediac, v nastavenom čase. Je ešte v aktívnom veku, a teda hľadá nejaké dôstojné zakončenie svojej politickej kariéry. Je o ňom totiž všeobecne známe, že by veľmi nerád skončil ako jeho predchodcovia Mečiar či Dzurinda.

Aj preto sme už v minulosti boli svedkami jeho „exitových stratégií“. Prvýkrát ešte v čase opozície, keď koalícii polovážne navrhoval postup, ako sa ho zbaviť. Zvolením za generálneho prokurátora. Ak by sme tento pokus nebrali celkom vážne, úplne vážne bola mienená jeho kandidatúra na prezidenta. Bohužiaľ, prepásol svoju šancu. V roku 2009 by to poľahky vyhral, ale v roku 2014 už bola situácia úplne iná a na víťazstvo vo voľbách stačilo už len to, že protikandidát nebol Fico.

Predposlednú exitovú stratégiu Roberta Fica sme mohli vidieť po povestnom spoločnom obede troch najvyšších ústavných činiteľov začiatkom roka 2018. Vtedy vďaka možno riadenej indiskrétnosti preniklo na verejnosť, že Fico má ambície ísť na Ústavný súd SR a Kiska vtedy naznačoval, že si to vie predstaviť. Potom však prišla vražda investigatívneho novinára Kuciaka, protivládne demonstrácie, rekonštrukcia vlády a extrémne vyhrotenie vzťahov

medzi prezidentom a premiérom. Dnes je tak úplne jasné, že Kiska za sudcu Ústavného súdu SR Fica nevyvymenuje. Má teda jeho kandidatúra nejakú logiku? Môže mať. Ak totiž parlament nenavolí všetkých osemnást kandidátov na sudcov Ústavného súdu SR, prezident nebude môcť vymenovať ani jedného z nich. Ak teda parlament zvolí len sedemnást či menej kandidátov, bude sa zrejme čakať na nového prezidenta. Po prezidentských voľbách sa dovoľia chýbajúci kandidáti a nový prezident potom vyberie deviatich sudcov Ústavného súdu SR. A ak Smer dokáže presadiť svojho kandidáta, je takmer isté, že Fico bude nielen sudcom Ústavného súdu SR, ale priamo jeho predsedom, pretože vymenovanie predsedu Ústavného súdu SR je výhradnou kompetenciou prezidenta.

Tento plán má však viacero úskalí. Každá tajná voľba v parlamente je problematická. Opozícia vedomá si tejto stratégie možno radšej podporí voľbu čo najviac kandidátov, aby nakoniec bolo kandidátov osemnást a Kiska by mohol vymenovať definitívne deviatich. Uvidíme, ako to teda napokon dopadne, je však veľmi pravdepodobné, že voľba sudcov ústavného súdu bude veľmi turbulentnou politickou záležitosťou.

Odklíňanie významných osobností

Maroš M. BANČEJ

České internetové spravodajské servery pomerne presne mapujú dianie na slovenskej politickej a spoločenskej scéne a umožňujú jednu dôležitú vec. Pozrieť sa na slovenskú realitu očami národa, s ktorým nás spájajú búrlivé dejiny 20. storočia. Tento pohľad je o to dôležitejší, že česká verejnosť sa ešte stále nezbavila istého „protektorského pohľadu“ na Slovákov. Ubudlo ukrivdených hlasov o našej nevďačnosti voči „bratskému národu“, ktorý nás scivilizoval, no istej skrytej nadradenosti sa českí internetoví diskutéri dosiaľ nezbačili. Transparentne to vidieť pri článkoch na tému ankety Najväčší Slovák. Podobnú akciu majú naši západní susedia už za sebou. Keď v roku 2005 Česká televízia vyhlásila anketu Najväčší Čech, zvíťazil v nej Karol IV., pomerne tesne nasledovaný T. G. Masarykom a Václavom Hav-

lom. Čo sa ďalších osobností týka, prvá desiatka je skutočne reprezentatívna, keďže tam nájdeme mená ako J. A. Komenský, Jan Werich, Antonín Dvořák, ale aj Karel Gott. Pre nás, ktorí sme vyrástali pod vplyvom československého školstva (a česko-

POZNÁMKA

slovenskej televízie), sú to napospol známe a rešpektované mená. V internetových diskusiách sa preto ozvali aj ironické hlasy, že keby sme ostali ako národy pospolu, jednoduchšie by sa vyberali skutočne významné osobnosti a neboli by mediálne tance napríklad okolo protagonistov vojnovnej Slovenskej republiky. Mám však silný pocit, že hypotetická anketa „Najväčší Čechoslovák“ by dopadla asi tak, ako zastúpenie Slovákov v najvyšších orgánoch Čes-

ko-Slovenska od jeho vzniku až po rozpad prednovembrovej republiky. V prvej desiatke „dvojankety“ by nám bratia Česi schválili Štefánika, ale až za Masarykom, našlo by sa miesto azda aj pre Štúra, a zrejme by zabodoval i Dubček, ktorý má v Česku takmer väčšiu popularitu ako na Slovensku. Zvyšok rebríčky by zaplnili naši bratia spoza Moravy.

Je to skutočne tak, čo sa osobností týka, ťaháme na Slovensku za kratší koniec? Keď si pozorne prečítame mená prvých sto navrhnutých, zákonite musíme mať pocit pomerne nesúrodnej mozaiky zloženej z historických postáv, umelcov všemožných žánrov, politikov, vynálezcov aj športovcov, hercov aj spisovateľov, skrátka z „každého rožka troška“, pričom celkový obraz charakterizuje fakt, že lyžiarka Petra Vlhová je zopár miest nad lekárom Jánom Jeseniusom, ktorý

nechýba v nijakej encyklopédii lekárstva na svete. Keď však analyzujeme spomínaný zoznam osobností, zákonite musíme dôjsť ku kľúčovej otázke: Aký je rozdiel medzi slovenským a českým vnímaním národnej histórie?

Keď som pred rokmi sledoval priebeh spomínanej ankety v Čechách, najviac som sa spolu s ďalšími čitateľmi zabával nad „kauzou Jára Cimrman“. Našlo sa totiž pomerne veľa ľudí, ktorí trvali na tom, aby táto literárna a divadelná fiktívna postava najväčšieho vynálezcu, vedátora, dramatika, spisovateľa a tak ďalej... mohla súťažiť v ankete. To bol pre médiá takpovediac kľúčový, a priznajme si aj najzábavnejší moment celého programu. Oproti tomu na Slovensku bol hneď na úvod kľúčovým momentom problém s prezidentom prvej Slovenskej republiky Jozefom Tisom. Kde sa v Čechách čitatelia zabávali a dobromyseľne doberali, tam na Slovensku lietali mediálne facky, protestné listy, petície a z oboch strán nenávisť označenia. Zábava a recesia kontra politikárčenie nálepkovanie a vytlkanie politického kapitálu. Začneme konečne o našich osobnostiach hovoriť objektívne v celonárodnom diskurze. Bez politikárčenia.

SPOZA OPONY

Rusi majú jednu obdivuhodnú vlastnosť. Z bytovo významných osobností robia múzeá. Neraz systémom od základov zbúrať a postaviť nanovo, v novorúštine rekonštrukcia snosom. Tak ľahla teraz popolom nejedna významná stavba, celé paláce. Pritom Moskva, ktorá radšej zhorela, než aby sa vydala Napoleonovi, povstala z popola nedávno – po roku 1812.

Nový rok 2019 uvítali úplnou rekonštrukciou vidieckej usadlosti spisovateľa z aristokratickej rodiny, držiteľa doktorátu z Oxfordu Ivana Sergejeviča Turgeneva. Múzeum je v Spaskom – Lutovinove neďaleko juhorskeho Orla, odkiaľ pochádza na Slovensku dnes mediálne známy analytík Mesežnikov. Turgenevovská usadba je v oblasti južného Ruska, príroda ktorého formovala aj iného potomka starobylej šľachty Ivana Bunina, prvého ruského nositeľa Nobelovej ceny za literatúru. A to všetko ruskými mierkami je za rohom, za uglom, od Jasnej Pol'any pri meste Tula, kde žil MUDr. Dušan Makovický, Tolstého lekár, a jeho

synovec MUDr. Dušan Makovický, ktorý prišiel za strýkom, aby sa podočil ruštine. A v prvej čs. republike sa stal významnou osobnosťou Bratislavy, autorom DAV-u a jediným Slovákom, ktorý bol hosťom na oslavách storoč-

vaný hudobník, operu o gulagu... A prečo sa z Bratislavy kvôli tomu trepať do Moskvy? Jeden z dôvodov je reportáž o ruskej psychológii za Stalina v čase studenej vojny, po skúškach s atómovou zbraňou. Cesta osemnást-

nohami prítomných rozprestieralo oné mestečko – protiatómový kryt jeho dávneho predchodcu Stalina. Domyšľal som si, ako asi môže uvažovať Putin zoči-voči tomu, čo dnešná Moskva považuje za ohrozenie?

sovietska tajná polícia zatkla svetoznámeho disidenta, ruského spisovateľa, ktorý dostal Nobelovu cenu za literatúru. Na rozdiel od iných nositeľov Nobelovej ceny – Ivana Bunina či Josifa Brodského, sa pri prvej novej príležitosti vrátil naspäť v roku 1995 do Ruska a zo všetkých síl sa usiloval formovať ruské národné vlastenecké myslenie. Z rúk prezidenta Putina prijal vysoké štátne vyznamenanie. Času čaju, ktorú vypil s Putinom, mu liberálne Rusko nikdy neodpustilo. Pritom Solženicyn mal jediný cieľ zhodný s Putinom – záchranu ruského národa.

Prečo sa zberám do Moskvy, Jelca a Orla

Dušan D. KERNÝ

nice Leva Tolstého v Moskve v roku 1928.

Prekvapenie bola aj veľká decembrová paráda za účasti prezidenta, keď sa odhaľovala socha Alexandra Isajeviča Solženicyna v nadživotnej veľkosti. Je na Taganke, na ulici, ktorá sa predtým volala Komunističeskaja a v susedstve má ulicu Marxističeskuju. Pri odhaľovaní rečnila aj vdova po Solženicynovi. V putinovskej Moskve uviedli za účasti Solženicynových synov, z ktorých jeden je vo svete uzná-

poschodí pod zem do stalinského podzemného mestečka uprostred Moskvy v útrobach Taganky, skrývajúceho aj dnes muzeálne veliteľstvo všemožných zbraní. Tajné mesto v zdanlivo nenápadnej taganskej odbočke z povestného moskovského metra, obraz nielen obáv, ale aj úporných predstáv päťdesiatych rokov minulého storočia o prežití po atómovom útoku na Moskvu.

Celý čas totiž, ako rečnil Putin pri odhaľovaní Solženicynovej sochy, sa v hlúbe pod

Keď povojnový zbadačený ZSSR s mnohomiliónovými ľudskými stratami postavil oné podzemné mesto a veliteľstvo a Stalinovu pracovňu a jeho spojárov a rátať s prežitím. Ako uvažuje a čo robí terajšie vedenie značne zmenšeného ruského štátu?

V decembri v Moskve nielenže odhalili sochu Solženicyna a zahrali solženicynovskú operu, ale aj z bytu, kde ho v roku 1974 zatkla sovietska KGB, urobili múzeum. Ak sa nemýlim, je to prvé múzeum v byte, v ktorom

Prečo však našincovi ísť do bytu, kde zatýkali Solženicyna a teraz tam otvorili múzeum? Dôvod je nájst' tam výraznú zmienku o tom, že dielo, za ktoré dostal Nobelovu cenu, nebol spis o gulagu, ale román Rakovina, ktorý mal svetovým premiérom na Slovensku. Muž, ktorý rukopis prepašoval na Západ a tvrdo väzením za to zaplatil, bol slovenský novinár Pavol Ličko. Solženicyn dostal Nobelovu cenu za román Rakovina, dielo v tradíciách veľkej ruskej románovej spisby.

SEBAOBRAHA

Občianske združenie Fórum života iba v rámci projektu Zachráňme životy pomohlo vlni dvesto päťdesiatim ženám v ich najťažšej životnej situácii. Projekt poskytuje finančnú a hmotnú pomoc tehotným ženám, ktoré sa ocitli v krajnej životnej situácii a zaskočilo ich tehotenstvo. Cieľom je zachrániť dieťa a matke umožniť slobodne sa rozhodnúť. Samotný fakt, že mnohé z týchto žien sa na koordinátorku projektu obracali s tým, že nevedia ako ďalej, bol inšpiráciou na vznik poradne Alexis. Tá poskytuje sociálne poradenstvo a inú pomoc ženám s nečakaným tehotenstvom, ktoré sa trápia. Pomoc v poradni nájdú aj ženy, ktoré trpia poporiatkovým syndrómom či už po umelom alebo spontánnom potrate.

Fórum života

„V tomto roku bola výnimočná vzájomná spolupráca viacerých organizácií,“ povedala koordinátorka projektu Zachráňme životy Mária Demeterová. „Verejnou prostredníctvom facebookového statusu oslovil práve prípad, keď sa spojili štyri organizácie na pomoc dvojičky bezdomovcov s očakávanými dvojičkami. Začali dostávať pravidelnú potravinovú pomoc z neziskovej organizácie Domu u kapucínov a podarilo sa im získať strechu nad hlavou v Centre pre obnovu rodiny dobrovoľníckej organizácie Úsmev ako dar. Tam s nimi ďalej pracuje sociálny pracovník. Dnes sú z nich rodičia dvoch detí, ktorí slušne bývajú a otec rodiny pracuje,“ informovala ďalej Mária Demeterová.

Projekt Zachráňme životy spolupracuje s poradiňou Alexis. Mnohokrát sa klientky z poradne stanú klientkami projektu. „Ozvala sa nám pani, ktorá čakala dieťa a nemala financie na to, aby si zaplatila interrupciu,“ ako príklad spomenula psychologička z Poradne Alexis Petra Badániová. „Je rozvedená, býva v zariadení núdzového ubytovania so svojimi tromi deťmi, príjem má minimálny. Na ďalšie dieťa si netrúfala. Potrat síce nevnímala ako dobré riešenie, ale v tej situácii sa jej zdalo jedine možné. Strelili sme sa s ňou a zhovárali sme sa o ďalších možnostiach. Po určitom čase sa klientke zdalo ako najvhodnejšie riešenie byť zaradená do projektu Zachráňme životy, aby sa dieťa mohlo narodiť, aj keď medzitým už zohnala peniaze na interrupciu. Z projektu boli jej a deťom hrazené náklady na ubytovanie a stravu.“

V poradni Alexis i v projekte Zachráňme životy riešili rôzne prípady – ženy v ťažkej sociálnej situácii, tehotné, bez strechy nad hlavou, bez podpory rodiny, partnera, pre ktoré bola interrupcia neakceptovateľná alebo z časových dôvodov nemožná.

„Z osemdesiatich bábätiek, ktoré sa v roku 2018 v projekte narodili, dali mamičky na adopciu dve deti, ostatné žijú s matkami a niekedy aj s viacerými súrodencami. Sme s nimi v kontakte aj po skončení v projekte, nikdy ich nenecháme bez riešenia. Hmotná a finančná pomoc by sa im zišla aspoň do troch rokov veku dieťaťa,“ pripomenula Mária Demeterová.

V rámci projektu sa vlni narodilo osemdesiat bábätiek, pomoc dostalo šestnásť žien, podporilo ho štyristosedemdesiatosem darcov, ktorí vyzbierali vyše päťdesiatjedem tisíc eur. Iniciatíva trvalo podporuje tridsaťsedem organizácií.

Štefan ZLATOŠ

Vodný slalomár Michal MARTIKÁN nechce byť na olympiáde iba divák

Do Tokia treba urobiť veľa krokov

Zhováral sa Ivan KRAJČOVIČ – Foto: autor a archiv SNN

Britská kráľovná Alžbeta II. počas návštevy Slovenska v roku 2008 prijala aj našich najúspešnejších športovcov. Na recepcii v Miestodržitel'skom paláci v Bratislave jej mal možnosť podať ruku aj prvý olympijský víťaz v novodobej histórii Slovenska Michal MARTIKÁN.

• **Takáto spoločenská udalosť sa asi vo vašom živote tak skoro nezopakuje... Je po vodáckej sezóne, máte zrejme rad pozvaní na rôzne akcie, naposledy v Rajeckej Lesnej, kde ste boli „krstným otcom“ Vianočnej známky. Prijímate všetky pozvania alebo si vyberáte?**

Veľmi si cením všetky pozvania, ale nie je možné stihnúť všetky. Na prvom mieste je stále športová príprava, a preto mám obmedzený čas na rôzne spoločenské akcie.

• **Aký je váš terajší program? Ste podľa informácií v Prahe, ako sa pripravujete, aký máte denný program?**

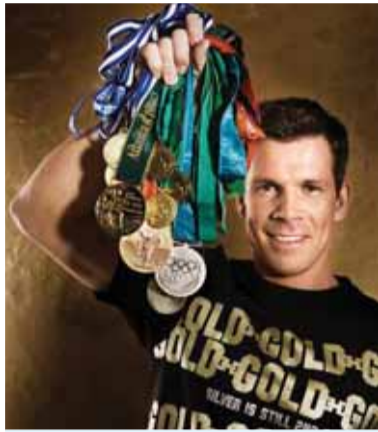
Momentálne vládne zima a je obmedzený tréning na veľmi divokej vode, ale práve Praha ponúka možnosť nájsť si rôzne obťažné miesta na vodných tratiach. Okrem pádovania mám aj bežecké tréningy, tréning na kolieskových korčuľoch a občas som aj v posilňovni.

INTERVIEW

• **Ste najmladší medailista majstrovstiev sveta, historicky prvý olympijský víťaz v ére samostatného Slovenska. V Atlante 1996 ste zvíťazili ako šestnásťročný a špičkovú výkonnosť si udržiavate už dvadsaťdva rokov. Ako si spomínate na svoje prvé olympijské zlato? Aké boli oslavy?**

Spomínam si veľmi živo. Tých dvadsaťdva rokov popri športovaní prešlo veľmi rýchlo. Boli to nádherné emócie, ktoré si určite budem pamätať celý život. Bola to jedna z chvíľ, pre ktoré sa oplatí absolvovať aj tie najnáročnejšie tréningy. Oslavy boli veľkolepé aj priamo v dejisku, aj doma. Je pravda, že dlho som si nevedomoval, aké veľké preteky som vyhral, a pre mňa to bol najmä jeden zo splnených snov, keď som spolu s otcom pozeral Barcelonské olympijské hry v roku 1992 a sníval som, že by som sa raz chcel zúčastniť na takých hrách a pokúsil sa zabojsovať o tie najvyššie priečky.

• **Druhé zlato ste si vybojovali až po dvanástich rokoch v Pekingu. Neboli ste znechutený dlhým čakaním aj chybami, ako bolo druhé miesto v Aténach po dotyku na bránke, keď ste skončili „iba“ druhý za Tonym Estanguetom?**

Rozšíri ešte Michal MARTIKÁN, jeden z najúspešnejších slovenských športovcov, svoju zbierku medailí?

Bol to skvelý pocit počas desiatich minút po dojazde do cieľa byť opäť olympijský víťaz. Ten pocit stál za to. V Aténach to bolo zvláštne rozhodnutie sprejované mnohými chybami rozhodcov a nakoniec neúspešnými argumentmi z našej strany pri rozhodovaní o výsledkoch mimo slalomovej trate a pridaní dodatočnej dvojsekundovej penalizácie. Dodnes mi nikto nepovedal, aj napriek tomu, že bolo množstvo kamier z rôznych uhlov pohľadu, kde som sa mohol dotknúť tej bránky. Vela som trénoval a pripravoval sa a veľmi som chcel ísť najrýchlejšie zo všetkých, a to sa mi vtedy podarilo. Bol som chvíľu aj na prvom mieste a tieto skvelé emócie aj napriek takému nečakanému rozhodnutiu ma určite nedokázali znechutiť.

• **Nakoľko sú potrebné v pretekoch pevné nervy a sústredenie? Napríklad Čech Lukáš Pollert si s prípravou na preteky ťažkú hlavu, aspoň z pohľadu divákov, nerobil, hoci zlaté medaily napokon predal.**

líky brojili a vyjadrovali sa o Slovensku s dešpektom.

Podľa tradície musia byť zásluhy osobností aspirujúcich na vysoké štátne vyznamenania mimoriadne vysoké po odbornej i morálnej stránke. A nespochybniteľná by mala byť aj ich minulosť. Je otázne, či sa prezident a jeho utajená komisia riadili týmito nepísanými pravidlami zásluhovosti alebo rozhodovali len na základe svojich politických

Rady v starom štýle

Ludovit ŠTEVKO

názorov. Pri pohľade na menoslov vyznamenaných sa človek nevie ubrániť dojmu, že pri udeľovaní štátnych vyznamenaní prezident neprekročil svoj tieň ani v závere funkčného obdobia. Proti väčšine ocenených vedcov, lekárov či športovcov sa nedá namietať, vysoké vyznamenania si podistým zaslúžili, ale nedá sa zásluhovosť niektorých ocenených hodnotiť inak ako Kiskovo poďakovanie za službu jeho politickým zámerom a osobným ambíciám. Len tak sa mohol dostať do menoslovu vyznamenaných Radom Ludovíta Štúra I. triedy sotva priemerný divadelný a seriálový herec Richard Stanke, ktorého výnimočné herecké výkony sa prejavovali

akurát na Námestí SNP, keď v úlohe jedného z vodcov nevydareného slovenského majdanu vykrikoval agresívne protiviládné heslá.

Dalo by sa pochybovať o Kiskovej nezaujatosti aj pri ďalších osobných oceneniach, pri ktorých si musí človek lámať hlavu, prečo ich vlastne dostali. Veď komu by zišlo na um meno vydavateľa denníka SME Alexeja Fulmeka? Aké sú jeho zásluhy o Slovenskú repub-

liku? Alebo ako sa pričnila o povznesenie Slovenska expolitická Magda Vášaryová? Slovákovi v Poľsku utkvela v pamäti svojim účinkovaním na poste veľvyslankyne SR vo Varšave, keď túto našu dosť zdecimovanú komunitu podlo ohovorila vo svojej publikácii, že vraj spievali fašistickú pieseň Rež a rúčaj... Slovenská komunita v Poľsku sa doteraz nespamätala z tejto hrubej urážky a nepochopiteľnej ľži. Mimochodom, vystupovanie tejto herečky v slovenskom parlamente často vyvolávalo smiech, lenže nie pre humor, ale skôr pre hlúposť jej poznámok. Škoda, keby Vášaryová bola zostala pôvabnou herečkou ako pred polstoročím vo Vl-

behám na bežkách, lyžujem. Veľmi rád chodím na skialpinistické túry. V podstate je to pre mňa stále tréning. Najradšej som však, a je to pre mňa hlavný relax (okrem spánku), s rodinou. A je to jedno, kde sme, keď sme spolu.

• **Ste otec dvoch dcér, ktoré vás asi často do roka pre preteky a sústredenia nevidia. Čo pre vás znamená rodina?**

Sú pre mňa veľkou oporou, motíváciou a vďaka tomu, že mi veľmi „držia palce“, môžem aj v takomto veku pretekať a pokúšať sa o najrýchlejšie jazdy na súťažiach.

• **Váša medailová zbierka je neuveriteľná, iba z MS máte dvadsaťdva medailí. Kam ich ukladáte? Na Slovensku máme Slovenské olympijské a športové múzeum, chcete si svoje trofeje ponechať alebo si ich budú môcť pozrieť aj návštevníci tohto múzea?**

Mám ich mnohé starostlivo uložené, niektoré sú aj vystavené. Dávno uvažujem o vytvorení dajakej expozície vzhladom na to, že tých trofejí je celkom dosť. Už mi mnohí pomáhali pri tejto myšlienke, ale chce to viac času a aj nejaké investície. Verím, že na to ešte príde čas.

• **V hre je aj Tokio 2020 a váš šiesty štart na OH. Uvidíme vás aj tam? Máte predstavu o svojom ďalšom pôsobení po skončení aktívnej činnosti, trebárs ako tréner, alebo sa chcete v budúcnosti zaoberať aj inými aktivitami?**

Olympiáda v Tokiu sa blíži, ale predtým treba ešte urobiť veľa krokov, tréningov a pretekov. Rád by som bol účastníkom tejto olympiády, a to nie ako divák. Po skončení športovej kariéry sa rozhodnem, čo budem robiť. Rád by som ostal pri športe, je mi najbližšie, ale čas ukáže.

• **Ako vidíte budúcnosť slovenskej kanoistiky, nielen C1 aj z pohľadu toho, že v roku 2017 MOV definitívne potvrdili vyradenie C2M z olympiády? Koho považujete za svojho budúceho nástupcu?**

Je mnoho skvelých mladých pretekárov, to však nič neznamená. Je len na nich, ako silno sa dokážu motivovať pre náročné tréningy a celkovo pre prípravu a preteky. Ak vydržia a najmä ich bude baviť a naplňovať „tvrdá“ príprava na preteky, mnohí môžu uspieť a pokračovať v skvelých výsledkoch, ktoré sme vo vodnom slalome mali v posledných dvadsiatich rokoch.

čilomom filme Markéta Lazarová alebo v Menzlových Poštíržetách, mohli sme jej doteraz tieskať. Ale ona nešťastne vhupla do politiky a Slovensku často škodila svojou nekompetentnosťou.

Ani Ladislav Šnopka a Péter Hunčík sa nevymykajú z radu osobností s ťažko postréhnuteľnými zásluhami o Slovenskú republiku. Šnopka vlastne ani nepatrí k hlavným lídrom novembrových tribún a k zaniknutej VPN a psychiater Péter Hunčík, ktorý stál pri zrode strany Most – Híd, zasa nevyňikal nad priemer svojho odboru. Ako predstaviteľ „utlačovanej maďarskej menšiny“ na Slovensku sa pravdepodobne cítil nekomfortne aj vtedy, keď pôsobil v Dunajskej Strede ako poslanec mestského zastupiteľstva, v ktorom boli len Maďari a neprenikla sem ani len slovenská myš. Hunčík bol častým hosťom v Hríbom Tým a posledný rozhovor s ním má názov: Katalánska vzbura môže byť vzorom pre našu maďarskú menšinu...

Nemá význam venovať sa zásluhám vyznamenananej kontroverzej historičky Kataríny Zavackej, známej bojovníčky proti katolíckej cirkvi, ani Jane Dubovcovej, ktorá tradične vyvesovala na budove svojho úradu verejnej ochrankyne práv dúhovú vlajku počas pochodov hrdosti LGBT. To všetko ide na vrub dosluhujúceho prezidenta, hoci on a jeho poradcovia nemusia nič z dôvodňovať. Našťastie, štátne vyznamenávanie Andrejom Kiskom je posledné. Do budúcej inaugurácie budúceho prezidenta to nejak vydržíme.

Zvolíme prezidenta republiky aj slovenských reprezentantov pre Brusel a Štrasburg Šanca zmeniť štruktúru európskeho parlamentu

Eva ZELENAYOVÁ – Foto: Štefan KAČENA

Prezidentské voľby sú pred dverami, ale verejnosť stále nepozná mená kandidátov všetkých relevantných politických strán. Chýbajú vizitky dvoch koalíčných a najmä strany Smer-SD. Síce to nie je nič výnimočné, keď zodpovednosť za vládnutie sa takmer vždy pripisuje najväčšej z nich. A keď si premietame len rok 2018, tak vláda mala čo robiť, aby ustála organizovanie nepokojov po vražde Jána Kuciaka a Martyiny Kušnírovej. Ale konzistentnosť politiky Smeru nenarušila vražda dvoch mladých ľudí, akoby sa mohlo zdať, bolo to zrušenie tzv. Mečiarových amnestií a milosti Kováča. Od tohto okamihu sa Smer začal potácať, lebo sa podpísal na pochybnostiach o právnom štáte.

V Smere sú si vedomí toho, že ich kandidát nemá šancu prelomiť – podľa predsedu vlády Petra Pellegriniho – „mentálny múr“, a preto odkladajú oznámenie mena svojho kandidáta na poslednú možnú chvíľu. Aký by to mal byť kandidát, ktorý by, podľa Roberta Fica, nemusel „nevyberaným útokom zo všetkých strán“ čeliť? Existuje iba jeden politik z prostredia Smeru, ktorý by sa pokojne mohol postaviť do čela hoci

ANALÝZA

aj Progressívneho Slovenska, a ním je Miroslav Lajčák. Jeho ideovým súperom by na počudovanie nebol ľavicár Eduard Chmelár, ale Robert Mistrík. Ak by sa Lajčák rozhodol prijať kandidačnú, je celkom možné, že Mistrík stratí podporu súčasných strán. A Smer by si to pripísal ako úspech.

Dalším otáznym kandidátom je Andrej Danko. Dlhodobý tvrdí, že strana musí mať svojho kandidáta, a keďže sa dosiaľ neobjavil návrh žiadnej regionálnej štruktúry SNS, dá sa očakávať, že sa predseda strany a parlamentu obetuje a bude kandidovať. Napokon, vyplýva to aj z jeho vyjadrenia: „Nikto nechce kandidovať za SNS. A nemáme ambíciu v prezidentských voľbách uspieť. Pre nás sú skôr dôležité európske voľby. Ak ale dostanem od predsedníctva SNS úlohu reprezentovať stranu v prezidentských voľbách, tak vopred hovorím, že do žiadnej kampane ani diskusii nepôjdem. Budem to brať ako povinnú jazdu.“

Nuž, predseda parlamentu nepotrebuje nijakú špeciálnu kampaň, denne je na očiach voličov. Ak by išiel

V Grasalkovičovom paláci v Bratislave sa po tridsiatom marci zmení jeho prezidentský nájomník

do konfrontácie s niektorým z kandidátov, mohli by sa ukázať jeho slabé miesta. Načo riskovať? Ale povedať, že je to pre mňa povinná jazda, znevážuje funkciu prezidenta...

Začiatkom roka bolo známym šestnásť mien, ktoré prejavili záujem o prezidentský úrad. Podľa prieskumov verejnej mienky medzi najväčších favoritov patria Robert Mistrík, Béla Bugár, Štefan Harabin, Milan Krajniak a Zuzana Čaputová. Mistrík kandiduje ako nezávislý s podporou SaS a Spolu. Bugár je kandidátom Mosta – Híd, Harabin sa uchádza o funkciu prezidenta ako nezávislý. Milan Krajniak kandiduje za stranu Sme rodina a Čaputová za Progressívne Slovensko. Bugár je skúsený politik a na svoju kandidačnú si vybral vynikajúci čas. Je jediný kandidát maďarskej komunity oproti sedemnástim (ak rátame aj kandidátov Smeru a SNS) so slovenskou identitou. Takže prezidentské voľby 2019 môžu priniesť veľké překvapenie.

V máji tohto roku nás čakajú aj voľby do Európskeho parlamentu. Aj

päťdesiatjeden poslancov, z toho trinásť zo Slovenska. Po odchode Veľkej Británie zo spoločenstva Slovensko získa jeden mandát navyše. Do EP majú možnosť na Slovensku voliť občania, ktorí majú zvyčajný pobyt na Slovensku, ale nemusí to byť ich trvalé bydlisko. A to dáva priestor špekulantom. Iba Belgicko, Luxembursko, Cyprus a Grécko majú povinnosť voliť.

Voľby do EP ukážu náladu obyvateľstva a jeho záujem o zmeny aj na domácej pôde. Pravda, v parlamentných voľbách nemusí byť poli-

Aj v bruselskej a štrasburskej centrále Európskeho parlamentu sa očakáva personálne zemetrasenie

keď doteraz tieto voľby dosiahli na Slovensku najnižšiu účasť spomedzi štátov Európskej únie, už v najbližších sa to môže zmeniť. Ostatných volieb v roku 2014 sa zúčastnilo len 13,05 percenta oprávnených voličov. Európsky parlament má sedemsto-

tická scéna identická so súčasťou, no na politickej objednávke to nič nemení. Niektoré strany už majú hotové kandidátky, iné iba deklarujú, že európske voľby sú pre nich dôležité. Azda si to uvedomia aj voliči na Slovensku.

Represie takzvanéj Maďarskej národnej gardy na hornom Zemplíne Zabíjali len za podporu novému štátu

Marián GEŠPER – Foto: internet

V prvej polovici novembra 1918 sa takzvaná dočasná Maďarská národná garda Nemzetőrség, ustanovená novou maďarskou vládou na čele s Mihálom Károlyim, dopustila v rôznych častiach Slovenska viacerých krvavých ukrutností. Išlo o reakciu na politické a sociálne „vrenie“ medzi slovenským obyvateľstvom vyčerpaným vojnovými rokmi, ktoré povzbudené nejasnými správami o páde vlády, revolúcií v Budapešti i snahe vytvoriť nový česko-slovenský štát otvorene vypovedávalo poslušnosť úradom. Dochádzalo k rabovaniu obchodov, otvoreným vystúpeniam vojenských dezertérov a k verejným vyhláseniam schvaľujúcim odchod Slovákov z Uhorska. Zvlášť krvavý ráz nadobudli tieto udalosti v obciach horného Zemplína.

Po krátkej porade narýchlo zostavené jednotky Nemzetőrség z Vranova pod velením bývalých rakúsko-uhorských dôstojníkov prepádli 7. až 13. novembra 1918, vyzbrojení puškami, granátmi a guľometmi, obce Sol, Hlinné, Zámuto, Parchovaný a Rudlov. Počas represívnych akcií zastrelili často náhodne vybraných civilistov. Niektorých zabili iba preto, že sa verejne hlásili k slovenskej národnosti a k novému štátu.

KOMANDO SMRTI

Na čele maďarského komanda smrti Nemzetőrség v oblasti Vranova stáli maďaróni, a to okresný žandársky veliteľ vo Vranove Ján Széplaky, hlavný slúžny Vojtech Bernath, nadporučík Ľudovít Eperjessy a Dr. Michal Beluš. Ich prvá cesta viedla do obce Sol. Neprešli ani kilometer a za obcou Sol s cieľom zastrešiť obyvateľstvo, zastrelili nič netušiaco slovenského roľníka Jozefa Duňu. Viazol zomlieť zrna svadbu, ktorú mal mať o týždeň. Nemilosrdne ho zabili štyrmi výstrelmi. Potoky

krvi tiekli aj v susednej obci Hlinné. Ako hovorí kronikár, maďaróni po zuby vyzbrojení manlichermi a guľometom schwarzlose zastrelili Michal Šcorba v záhrade, keď vyšiel z lesa. Rovnako v záhrade zavraždili národovca Štefana Miroľa, ktorého previnením bolo, že slovenským rebelantom opravoval zbraň. Pôvodom bol z obce Čierne nad Topľou. Zastrelili aj národovca Jána Pižotu, ktorý verejne vyhlasoval, že Slovákom bude lepšie, ak pôjdu po prevrate od Maďarov do štátu s Čechmi. Trestné komando, ktoré už po úteku obyvateľov do blízkych lesov nemalo koho napadnúť, naostatok vtrhol do domu nevládneho roľníka Kovaľa a brutálne ho zabili po tom, ako ho vytiahli z postele. Napokon zastrelili aj Uličného, ktorý takisto vyhlasoval, že je za odtrhnutie od Maďarov.

Ten deň došlo dokonca k regulačnej prestrelke medzi slovenskými dezertérmi a miestnymi obyvateľmi na jednej strane, zabarikádovanými v kaštieli v Čaklave, a oddielmi

Maďarskej národnej gardy. V prestrelkách padol Michal Koval' starší a jeho syn, tiež Michal. Rudlovského starostu a národovca Havrila zastrelili, lebo pomáhal dezertérom a varoval ľudí pred komandom smrti. Kronikárom týchto udalostí bol slovenský rímskokatolícky farár Ján Madar. V obci Zámuto bol medzi poslednými zavraždený Jozef Drobňák.

Všetko bolo napokon márne

ZABUDNUTÁ HISTÓRIA

a o to tragickejšie, že o niekoľko dní – 11. novembra 1918, sa definitívne skončila prvá svetová vojna. Samotná Habsburská ríša podpísala prímerie s Dohodou už 3. novembra 1918 vo Ville Giusti pri Padove a 11. novembra rakúsky cisár Karol I. abdikoval, čím sa Rakúsko-Uhorsko definitívne rozpadlo. Ani nasledujúce diplomatické manévry predsedu vlády M. Károlyiho a ani represie jednotiek Maďarskej národnej rady nemohli zvrátiť rozpad Uhorska. História

Takéto pamätníky stavali naši južní susedia na oslavu svojich Červených gard a Kunových hrdľorezov, ktorí vyčítali aj na území Slovenska.

ria nemilosrdne opísala plný kruh a česko-slovenský štát sa v nasledujúcich mesiacoch stal realitou. Spoločným menovateľom dramatických udalostí bolo, že ani jeden z príslušníkov maďarských komand nebol za tieto zverstvá nikdy potrestaný. Niektorí členovia komand síce ušli zo Slovenska, ale ďalší sa prispôsobili zmenenému pomerom, a dokonca aj úspešne pôsobili vo verejnom živote novej republiky. Oneskorené a váhavé pokusy obnoviť trestné stíhanie v tridsiatych rokoch 20. storočia zapadli prachom a nakoniec boli zastavené.

NOVÁ KAPITOLA

Napriek represiam na hornom Zemplíne sa prihlásili k Slovenskej národnej rade v Martine obec Sol a mestečko Vranov nad Topľou. Aj keď v tom čase už boli česko-slovenské vojská v Prešove a v Košiciach, vyžadovalo si to stále značnú odvahu, keď maďarskí predstavitelia ešte nepovedali posledné slovo, čo aj verejne vyhlasovali.

Zástupcovia európskych inštitúcií v diskusii Nová EU sa zhodli na tom, že májové voľby do EP môžu výrazne ovplyvniť štruktúru európskych inštitúcií. Jednou z tém predvolebnej kampane bude migrácia, ktorú považujú za agendu antisystémových strán. No ukazuje sa, že za antisystémové strany sú považované tie, ktoré presadzujú národno-štátne záujmy. Vidíme to v Maďarsku, Rakúsku, Česku i Poľsku. Vedúci Zastúpenia Európskej komisie na Slovensku Ladislav Miko uviedol, že „voľby do Európskeho parlamentu asi vygenerujú úplne novú štruktúru Európskeho parlamentu“.

Dá sa však očakávať, že predvolebnú iniciatívu prevzmu mimovládne organizácie a ich aktivisti, ktorí budú najmä v školách pôsobiť na mladých voličov, aby išli voliť, a tiež im naznačia koho. Už teraz sa po školách potulujú rozličné skupiny manipulátorov a tam, kde chýba domáca a školská výchova, je mladý človek náchylný prijať hotové riešenie. Dokonca v roku 2017 vznikol z iniciatívy bývalého štátneho tajomníka Ivana Korčoka a pracovníkov MZVaEZ projekt Slovensko diskutuje o EÚ. Podujatia a diskusie sa uskutočnili po celom Slovensku a budú pokračovať až do volieb.

Známe sú už mená prvých šiestich kandidátov do EP za KDH. Sú nimi Marián Čaučik, Andrej Klapica, Miriam Kuzárová, Miriam Lexmann, Peter Stach a Ivan Štefanec. Áno, ten Štefanec, ktorý vlani dvakrát priviedol na Slovensko skupinu europoslancov, aby sa zaoberali situáciou v štáte po vražde Jána Kuciaka a Martyiny Kušnírovej a na sklونku roka pre dotácie do agrozozortu. Treba povedať, že v EP sa nijako nevyznamenali poslanci za tzv. štandardné strany. Dokonca poslanci za Smer SD nehlasovali v súlade s politikou vlastnej strany.

Na výsledky volieb do EP budú mať vplyv mnohé okolnosti. Najmä dlhodobé pôsobenie štátnych i neštátnych aktivistov na prvovoličov v školách. Výsledky volieb do EP môžu výrazne ovplyvniť i tzv. neštandardné politické strany. Až výsledky volieb ukážu, akú úroveň dosahuje kritické myslenie obyvateľstva, ale aj stav médií.

S MUDr. Darinou FEKETOVOU, dcérou väzňa gulagu a matičiara Mikuláša Gaceka

Posledný žijúci svedok udalostí apríla 1945

Zhovárať sa Dušan D. KERNÝ – Foto: autor

Príbeh legionára Mikuláša GACEKA, matičiara, rusistu, popredného slovenského prekladateľa ruskej klasickej drámy a prózy, osobitne A. P. Čechova, diplomata Slovenskej republiky 1939 – 1945, väzňa gulagu 1945 – 1955 a napokon autora dlhé roky zápasieho za svoje profesionálne i ľudské uznanie, je košatý. Hlavnú úlohu v úsilí podať svedectvo o ňom zohrávajú ženy – dcéry Mikuláša Gaceka. S najstaršou žijúcou z nich, energickou, ústretovou a veľmi pamätlivou MUDr. Darinou FEKETOVOU (* 1928), sa mi doslova pošťastilo stretnúť počas jej návštevy na Slovensku.

• Na čo si z detstva spomínate, keď prídete reč na vášho otca?

Na mnohé veci. Samozrejme najmä na to, ako nám čítaval rozprávky, medzi nimi aj ruské, ba i na to, ako sa na nás obracal, keď chcel dosiahnuť čo najvyššiu slovenský výraz pri preklade z ruštiny. Boli sme jeho prvými poslucháčmi a takrečeno skúšobníkmi, overoval si na nás, ako to-ktoré slovo pôsobí. Boli to veľmi milé chvíle s rodičmi, keď vtedy nebolo, pravda, okrem rozhlasu, iných, ako sa dnes vraví médií, večer čo večer sme tak vlastne strávilí spolu a s otcovým čítaním. Také detstvo je nezabudnuteľné...

• Pre vás osobne, ako i pre sestru Zoru, ktorej sa doma vravelo tiež Zoja, to však nebol len Dolný Kubín a Bratislava, ale aj na tie časy vášho detstva výnimočné, veľmi osobitné veľkomesto Moskva...

Náš otec, renomovaný uznávaný rusista, prekladal o. i. ruskú dramatickú spisu, jeho preklady sa vtedy hrali na popredných slovenských scénach, hrali sa napokon ešte dlhé desaťročia. Spoznal Rusko najprv ako ruský zajatec v rokoch prvej svetovej vojny a napokon česko-slovenský legionár, domov sa vrátil dlho po skončení prvej svetovej vojny v roku 1920. A tak ako známy odborník stal sa kultúrnym atášé nášho vyslanectva v ZSSR. Spomínam si, ako sme sa hrávali na dvore budovy v centre Moskvy, ako sme s našou opatrovníčkou Slovenkou Markou tajne po za chrbát stráže vyslanectva, sovietskeho vojaka alebo možno to bol policajt, ubzklika a túlili sa po uliciach Moskvy. Mám živé spomienky najmä na veľké, výpravné divadelné predstavenia ruských rozprávok. Divadlom, pochopiteľne, náš otec v Moskve doslova žil. Nevynechal ani jednu príležitosť. Spomínam si aj na pekné prechádzky po zasneženom Tverskom bulvári v riadnej ruskej bielej a mrazivej zime, pripomínajú mi to dodnes fotografie z tých čias. Vtedy mi ten bulvár pripadal rozsiahly, bol takrečeno za roh nášho vyslanectva. Bolo to pre nás zaujímavé. Moskva bola veľkomesto a jej stred, kde sme bývali, bol veľmi výstavný. Neďaleko na konci ulice bola pepychová moderná vila, akaj v Bratislave nebolo, žil v nej Maxim Gorkij. Naša opatrovníčka Marka nám bola skôr ako kamarátka a povystrájali sme s ňou toho veľa. Aj so sestrou Zojou sme sa priatelili so synom vyslanectva, má na to živé spomienky, dnes je to zdatný osemdesiatnik Vojto Baltay, dlhé roky bol kameramanom v Slovenskej televízii. Aj pri terajšej návšteve sme si pospomínali na spoločné časy prežité v Moskve.

• Moskovský pobyt však nebol dlhý, po napadnutí ZSSR Nemeckom, na ťažení ktorého sa zúčastnila aj Armáda Slovenskej republiky, slovenski diplomati, ich rodiny boli internovani...

V tomto sme na rozdiel od dramatických zážitkov otca mali šťastie. Každý rok sme totiž museli chodiť na Slovensko, aby sme uzavreli školský rok, a tak ešte pred júnom nás deti vedno s mamami odšikovali domov. Z vlaku sme videli množstvo vojenskej techniky idúcej oboma smermi, bolo to nezvyčajné, toľko vojenských vlakov. A tak nás vojna nezastihla na

Publicista Dušan D. KERNÝ počas stretnutia s najstaršou dcérou legionára a matičiara Mikuláša Gaceka, lekárkou Darinou FEKETOVOU, ktorá teraz žije v Los Angeles.

sovietskom území. No dlho trvalo, kým sa otec cez Turecko, Bulharsko a Chorvátsko dostal neľahkými cestami po dlhom internovaní a surových podmienkach sovietskych transportov ako diplomat nepriateľského štátu späť na Slovensko do Bratislavy. Vojnové roky si už tak dramaticky nepripomínam, bývali sme vo veľkom obytnom dome vedľa dnešného rozhlasu, otec pracoval tam, kde je dnes úrad vlády. Rodičia sa okrem iného stretávali a priatelili s mnohými divadelníkmi a so spisovateľmi...

• O to dramatickejši bol pre vás prechod frontu...

Po bombardovaní Bratislavy sa rodičia obávali a poslali nás, napokon neboli jediní, kto posielal deti na vidiek – k starým rodičom do Dolného Kubína. Tam za nami na Veľkú noc v prvých aprílových dňoch v roku 1945 prišiel aj otec. Bývali sme v Džúreckovcov. Bola to sestrinica našej mamy a jej manžel Juló bol otcov priateľ. Ubytoval nás pán Džúrik, dlhoročný priateľ. Od tých čias dodnes si v celej rodine myslíme, že keby otec za nami nebol prišiel, keby bol zostal v Bratislave, neboli by ho jednotky NKVD zajali, ako sa to stalo v Kubíne...

• A čo a ako sa to vlastne odohrávalo tam na Orave?

No viete, otec mal rád Rusov, Rusko, keď počul ruskú reč, videl po rusky hovoriacich vojakov, vyšiel na ulicu. Bez obáv, bez strachu sa dal s nimi do reči. Viete, hovorí sa, že vlastne preto ho zatkli, lebo sa zarazili, ako dobre hovorí po rusky. No ale neskoršie sme si všetko neraz, tisíckrát dookola rozoberali, stovky, možno tisíccky ráz sme sa k tomu vracali a dnes viem, že tí vojaci mali okrem iného zoznamy a že nášho otca niekto z miestnych udal. Nielen dnes, ale už dlhé roky si v rodine myslíme, že keby nebol prišiel za nami, azda by sa uchránil, sovieti mali pri vylstuchu aj jeho knihu z čias légii Sibirske zápisky, navyše bol diplomat štátu, ktorý vypovedal ZSSR vojnu, boli to sovietski vojaci, NKVD, vtedy sme si to tak neuvedomovali, ale ohromilo nás to, veď sme boli v malom mestečku na Slovensku a o všetkom v tých aprílových dňoch rozhodovali výlučne vojaci v sovietskych uniformách...

• Ako ste to vnímali? (Doktorka Feketová sa na tomto mieste

roky trvali nezodpovedané otázky, kam otca odviezli a čo s ním urobila. Prenikla nás hrôza, že ho už nikdy nemusíme uvidieť...

Prvý list od neho sme potom dostali až v roku 1946 a napísal ho so septembrovým dátumom roka 1945... Viete, pri terajšej návšteve Bratislavy prišiel na prezentáciu knihy mojej sestry Pät' osudových návratov Mikuláša Gaceka náš bratranec herec Martin Huba, syn Mikuláša Hubu, ktorého sme v rodine volali Mico, a povedal, že sa od svojej starej mamy dozvedel o tej scéne v Medzihradnom, pri tom, ako mu to rozprávala, vraj vždy plakala. Dlhé roky sa v rodinách udržiavala táto spomienka drastického zaobchádzania, celé roky si na túto scénu ľudia spomínali, hovorili si o tom aj napriek tomu, že sa o tom dlhé desaťročia nesmello verejne hovoriť, ale to sa nedá potlačiť...

• Po tom apríli 1945, ktorý pre vás, pre otca na rozdiel od iných neznamenal oslobodenie, ako sa vyvíjali vaše osudy?

My sme sa vtedy museli z Bratislavy vyťahovať, nábytok sme mali v Kubíne v akejsi kôlni. Boli to najmä pre našu matku neľahké roky, robila i po nociach. Ja som šla študovať medicínu. Bolo to pred rokom 1948. Nemala som nijaké, ako sa tomu potom vravelo, kadrové problémy. Ale v poslednom ročníku mi hrozilo, že nebudem môcť lekársku fakultu dokončiť. Nestalo sa tak len vďaka zákroku Laca Novomeského, ktorý poznal nášho otca a vážil si ho. Bolo to šťastie, pretože o ročník, dva neskoršie by to už ako väzeň, ako väznený buržoázny nacionalista nemohol urobiť. Aj napriek tomu, že som mala peňazi na štúdium málo, celých päť rokov som prechodila v jednom, a aj to otrhanom kabáte a musela som si privyrábať, sa mi podarilo nielen školu úspešne ukončiť, ale aj začať medicínsku prax na východnom Slovensku. Umiestenku, kde som musela povinne nastúpiť, som dostala do Humenného. Keď sa zakladalo detské oddelenie vo Veľkých Kapušanoch, požiadala som o preloženie a stala som sa tam primárkou. Musela som sa naučiť aj po maďarsky, pretože väčšina mojich pacientov hovorila po maďarsky, a bolo tam veľa, veľa Rómov, cigánov, ako sa vtedy vravelo. Bola to náročná práca v tých rokoch, museli sme doslova vyhubiť niektoré choroby, napríklad očný trachóm – táto choroba sa potom na dlhé roky už pre nové generácie lekárov stala niečím, čo poznali len z učebníc.

Po smrti manžela, bol tiež lekár gynekológ, zomrel mladý, štyridsaťdvaročný, som sa s deťmi presťahovala do Košíc. Spomínam si na tie roky so zadosťučinením, že som na východnom Slovensku ako mladá lekárka splnila nielen to, čo sa od lekára očakáva, ale aj to, že som absolvovala dobrú lekársku fakultu u dobrých profesorov a doplnila si ju riadnou školou života.

• Za tie roky praxe ste sa nestretli s pripomienkami či podrazmi, veď váš otec bol v gulagu až do roka 1955 a potom to trvalo ešte ďalších desať rokov, kým ho rehabilitovali. Nemali ste v päťdesiatych rokoch problémy aj s tým, že prepustenia vášho otca sa dožadovali vtedy už popravený Vladimír Clementis či väznený a nerehabilitovaný Laco Novomeský?

Nie, nemôžem povedať, že by sa niekto na mne vršil, viete, skôr mi ľudia prejavovali sympatie, ale nebola to téma, ja som sa nikdy nestavala do pozície ukrivdenej, ubolenej, naopak, všetko som sa usilovala brať s optimizmom, pristupovala som k životu bez pocitu skrivodlivosti, a robím to tak dodnes. Keď som promovala, môj otec, ako si to zapísal neskoršie na moje promočné oznámenie, bol päťtisíc kilometrov ďaleko. Aj ako lekárka som sa musela vyrovnávať s problémami, ktoré vyžadovali, aby človek nebol usmolený, ale naopak. Stretávali sme sa predsa aj s nepredstaviteľnými problémami...

• Čo konkrétne máte na mysli...

No okrem každodennej práce detského lekára či primárky novovznikajúceho detského oddelenia došlo k niečomu dovtedy nepoznanému, čo sme museli tajiť. Na východnom Slovensku sa vyskytla cholera. Predpokladalo sa, že pri výstavbe elektrárne Vojany ju tam zavliekli robotníci z Ukrajiny, ale vtedy to bol Sovietsky zväz. Celá oblasť sa ocitla v karanténe, rozsiahle územie uzavreli s pomocou vojska, všetci vrátane vojakov museli byť očkovaní. Z večera do rána sa celá nemocnica ocitla v karanténe, obklúčená vojskom, uzavretá. Všetko sa muselo utajiť – veď si predstavte tie časy, boli to sedemdesiate roky, krátko po roku 1968 – epidémia cholery zavlečená so ZSSR, ktorý nám dávali za vzor!

• Aj vaše pôsobenie v Humennom sa spája s mimoriadnou udalosťou...

Pre mňa je pôsobenie na východnom Slovensku spojené navždy s tým, že keď konečne po desiatich rokoch skoro bez prostriedkov prepustili v roku 1955 otca z gulagu, vysadili ho v Košiciach, a tak som bola prvá z rodiny, ktorá sa s ním stretla, za ktorou sa vybral. Bolo to na Veľkú noc 1955, bolo to pre nás nepredstaviteľne radostné zvitanie, po rokoch čakania, obáv, či sa ešte uvidíme. Bola to neopísateľná radosť.

• Boli pred ním ešte roky života, veď zomrel v roku 1971. Aké boli?

Áno, a po celý čas musel zápasiť za svoje občianske i profesionálne uznanie. Okrem rodiny ho tu vlastne nikto nevítal, sovieti ho úplne rehabilitovali až v roku 1962, a keď žiadal (zápasil) o dôchodok, odpísali mu, že mu chýba patričné potvrdenie za desať rokov – tých, čo bol v gulagu. Viete si predstaviť, ako ho to zasiahlo, čo to museli byť za ľudia... Viete, aj dnes by som povedala, že to bolo svinstvo, a to nielen režimu, ale konkrétnych ľudí, ktorí sa pod to zamietnutie podpísali!

• Žijete v Kalifornii, v Los Angeles. Zatrpkli ste na Slovensko?

Ale kdeže! Nie. Jednoducho tam sú moje deti, tak som sa za nimi vybrala a teším sa vedno s nimi.

Poznámka autora: Bol to pre mňa nečakane strhujúci zážitok. Počas rozhovoru sa prejavila nielen dobrá pamäť, ale aj srdečnosť, dojemnosť, osobitne citovosť, emotívnosť šarmantnej pani doktorky. Pri niektorých spomienkach sa na chvíľu zarázila. Zastala v rozprávaní, aby potlačila slzy. Inokedy zasa spomienku spestrila obľúbenou piesňou svojho otca Keď mi srdce choré, keď ma tieseň morí, vyjdem si ja podvečierkom do zelenej hory... Hora šťastím ňmí, vôňou jara dýše a do srdca boľavého potešenie plynie... Pieseň, ktorú mnohí poznajú v skvelom podaní Františka Zvara či v nezabudnuteľnom ženskom podaní Dariny Laščiakovej a napokon je v nejednej nahrávke prístupná na youtube. V rodinách Gacekových dcér a ich detí je však táto pieseň nespreťhaným putom, a keď si ju spievajú, vtedy je aj on – ich otec – s nimi...

Nájdú balkánski politici konečne vhodné riešenie na kosovské jablko sváru? Srbsko sa naučilo, že Západu nesmie veriť

Martin JARINKOVIČ – Foto: internet, zdroj N1

Začiatok roka je vhodný čas na kladenie si otázok, ktoré sú spojené s očakávaním toho, čo nás v nasledujúcich dvanástich mesiacoch postretie. Pokúsme sa teda popasovať s náročnou úlohou a na základe dnes známych tendencií vývoja priblížiť, aké dianie sa v roku 2019 dá čakať na Balkáne. Kľúčové postavenie na geopolitickej šachovnici západného Balkánu tradične zohráva Srbsko ako krajina s historickou tradíciou regionálneho lídra s potenciálom prekračujúcim jej hranice. Význam Srbska sa v súčasnosti, poznačenej stúpajúcou rivalitou medzi Západom a Východom, ešte zvýšil.

Srbsko totiž dokazuje, že aj napriek ťažkým následkom balkánskych vojen z deväťdesiatych rokov 20. storočia je stále schopné, na rozdiel od svojich susedov, zastávať pozíciu aktívneho subjektu, a nielen objektu medzinárodnej politiky. Svedčí o tom aj srbské odolávanie nátlaku vedeného zo západných mocenských centráľ na jeho vonkajšiu i vnútornú politiku. Veď Srbsko dosiaľ odmieta vstup do NATO a prispôsobenie línií bruselskej zahraničnej politiky voči Rusku.

■ NA DVOCH STOLIČKÁCH

Doterajšia úspešná politika „sedenia na dvoch stoličkách“, zosobnená terajším prezidentom Aleksandrom Vučićom, bude podľa očakávaní v roku 2019 vystavená ťažkým výzvam a skúškam. V posledných dňoch sa v balkánskom médiálnom priestore čoraz viac hovorí o tom, že rok 2019 by mal okrem iného priniesť riešenie kosovského „jablka sváru“. Takéto očakávanie ohlásil napríklad „prezident“ samozvaného Kosova Hashim Thaci. Má ho nielen on, ale aj rad analytikov na základe signálov o výraznejšom zaangažovaní sa USA, ktoré popri prešľapujúcej a nerozhodnej Európskej únii chcú prevziať rolu dominantného mediátora v tomto spore. Svedčí o tom list prezidenta Trumpa adresovaný H. Thacimu a A. Vučićovi, v ktorom apeluje na oboch lídrov, aby nepremeškali jedinečnú historickú príležitosť dospieť ku kompromisnému riešeniu s podporou USA.

■ APEL SPOZA MORA

Výzva amerického prezidenta prichádza v čase, keď na jednej strane americká politika slávi úspech v Čiernej Hore a Macedónsku, ktoré podľa očakávaní v roku 2019 pristúpia k NATO (tento proces nezvratia ani aprílové macedónske prezidentské voľby s očakávaným víťazstvom kandidáta z radov vládnej socialistickej albankej koalície). Na druhej strane v čase, keď kosov-

Srbský prezident Aleksandar VUČIČ a kosovský prezident Hashim THACI hľadali spoločnú reč na rokovaniach so zástupkyňou Európy Federicou MOGHERINIOVOU. Zatiaľ ju nenašli...

sý projekt je evidentne v závoze, čo okrem vnútornej krízy v provincii potvrdzuje aj skutočnosť, že napriek silnému tlaku svojich tútorov Kosovo neuspelo v aspiráciách o členstvo v takých organizáciách, ako je UNESCO či INTERPOL. Istú mieru fiaska predstavuje aj zvyšujúci sa počet štátov, ktoré stiahli svoje uznanie tohto protektorátu. Ich počet dosiahol tučiat a srbský minister zahraničia Ivica Dačić ohlásil, že ich počet sa v budúcnosti pri dvanástich nezastaví. Práve tieto dôvody aj ruský veľvyslanec v Belehrade konštatoval zmenu tendencií v medzinárodných vzťahoch na prospech Belehradu. Americký tlak teda prichádza v kritickom čase pre Kosovo a nadväzuje na snahy z minulého roka, keď sa v politickom diskurze Balkánu objavili úvahy o možnom rozhraní medzi Srbskom a Kosovom, ktorým by Srbi získali aspoň sever provincie.

Pred srbským vedením teda stojí nezávideniehodné rozhodnutie. Na pohľad lákavá americká ponuka totiž v sebe obsahuje pascu. Pristúpením na „kompromis“ Srbsko

síce možno zachráni kúsok územia Kosova, lenže definitívne odpíše jeho zvyšok. Srbsko uznaním samozvaného kosovského štátu na svojom území si však otvorí svoju cestu k vstupu do EÚ a po čase aj do NATO, čím sa však definitívne vzdiali od Ruska, jediného ochrancu.

■ TLAK NA BELEHRAD

Súčasťou amerického úsilia o urýchlené riešenie problému je aj silný tlak vyvíjaný na srbskú vládu a prezidenta sprostredkovane, nielen cez Západom tolerované a v tichosti podporované albánske vydieračské ťahy – uvalenie stopercentného cla na dovoz srbských tovarov do Kosova, požiadavky voči Belehradu na vyplatenie vojnového odškodnenia, vytvorenie kosovskej armády či na marec 2019 ohlásené úplné odstránenie hraníc medzi Albánskom a Kosovom, ale aj v podobe opozičných protestov v Belehrade. Belehrad tomuto tlaku čelí návštevou ruského prezidenta V. Putina, ktorá sa uskutoční 17. januára 2019. Vplyv tohto stretnu-

tia na ďalší tok udalostí sa nateraz však nedá predvídať.

Komplexnejšie pochopenie toho, čo sa na Balkáne v dlhodobom horizonte pripravuje, podhalil poslanec srbskej vládnej koalície Milovan Drecun, podľa ktorého je celá stratégia Západu voči Balkánu smerovaná k paralizovaniu a čím väčšiemu oslabeniu Srbska a na druhej strane k posilneniu Albánska. Teda aj v roku 2019 sa dá očakávať pokračovanie dvoch hlavných línií politického diania na Balkáne v réžii západných mocenských centráľ: Západom vedeného procesu odbúravania a oslobodenia Srbska (ako malého Ruska) v regióne paralelne s posilňovaním albánskeho faktora formou tichej podpory postupnému zjednocovaniu albánskych teritórií do veľkého Albánska, ktoré sa má v dlhodobom horizonte stať protiváhou srbského vedúceho postavenia na Balkáne.

■ PODĽA MAJ DANU

V intenciách oslobodenia „srbsť“ pracuje aj režim Mila Djukanovića, ktorý úspešnú „desrbizáciu“ Čiernej Hory plánuje v roku 2019 zavŕšiť podľa kyjevského vzoru aj v cirkevnej oblasti. V tomto kontexte treba vnímať i zvýšenú aktivitu protestného hnutia v Banja Luke, ktoré s podporou západných mentorov a miestnej opozície má za úlohu vytvorenie situácie vhodnej na zvrhnutie vlády Republiky Srbskej a dosadenie režimu, ktorý by poslušne pracoval na postupnej likvidácii tejto entity a centralizácii Bosny a Hercegoviny pod kontrolu Sarajeva. Zároveň na posilnení albánskych pozícií usilovne pracuje macedónsky neomarxistický premiér Z. Zaev, ktorého politika logicky vyústi do vytvorenia albánsko-macedónskej federácie. V danej situácii by srbskí politici nemali zabúdať na výrok hlavného redaktora denníka Politika Žarka Rakića, podľa ktorého sa „Srbsko naučilo, že Západu nesmie veriť“.

BESEDNICA

Nie som historik ani politik. A predsa mi nedá ako občanovi nepovedať zopár slov na ich adresu. V súvislosti s prebiehajúcou šoubiznisovou anketou v Slovenskej televízii Najväčší Slovák čítam a počúvam, že Slováci nepoznajú svoju históriu. Trebárs historička Katarína Zavacká bagatelizuje a spochybňuje vedomosti Slovákov o svojej histórii, a tým aj objektívnosť anket. Hovorí, že Slováci poznajú iba ak Jánošíka. Dáva si otázku a odpovedá: „Ale ak obyčajného zloдея vnímajú ako osobnosť, tak potom kde sme?“ Podľa Magdy Váššáryovej sa v anketе k objektívnym výsledkom nedostane, pretože Slováci svoju históriu absolútne nepoznajú. Preto by anketu najradšej zrušila. Možno tieto dva uvedené názory sú vytrhnuté z celkového kontextu, ale aj celý rad nemenovaných známych osobností sa vyjadruje podobne. A podľa ich názoru to vyzerať tak, že na popredné miesta v anketе sa dostanú súčasné žijúce osobnosti, s ktorými sa Slováci vedia identifikovať. Dokonca aj moderátorka tejto televíznej šou Adela Vinczeová pri menovaní svojho favorita nešla do

histórie. Štefánik, Štúr či iné osobnosti ju oslovili menej ako povedzme športovec Matej Tóth, ktorého by rada videla na najvyššom piedestáli. Nuž čo, nie sú to ojedinelé názory, ale nie sú to ani názory, ktoré by sme mali brať ako všeobecne pravdivé.

nevývážených hodnoteniach či už prvej Československej republiky, prvého Slovenského štátu, socializmu po druhej svetovej vojne, ale aj dneška. Prvá Československá republika so všetkými svojimi demokratickými prvkami, ktoré mala

Naozaj nepoznáme históriu?

Štefan SAMSON

Rovnako aj tvrdenie, že Slováci nepoznajú svoju históriu, netreba brať doslovne. A vôbec, nie je dobré robiť zo Slovákov nevedomcov, ktorí nevedia o sebe, o svojich predkoch, o svojej histórii prakticky nič. Že máme určité medzery v pravdivom poznaní našej histórie, to je asi pravda. Za to si môžeme najmä sami. Svoj podiel si však musia priznať i naši historici a tiež aj politici. Myslí si, že za uplynulých dvadsaťpäť rokov už bolo dosť času na to, aby jedni aj druhí objektívne zhodnotili naše dejiny, aspoň za posledné jeden a pol storočie od rúciania rakúsko-uhorskej monarchie. Stále sa potácame v dosť jednostranných

a ktoré jej nemožno uprieť a vziať, pravdepodobne nebola pre Slovákov najlepším riešením, keď sme stále bojovali za svoju samostatnosť. Prvý Slovenský štát z rokov 1939 – 1945 je stále uvádzaný ako takzvaný, i keď on v skutočnosti existoval. Pomenovania ako vojnový, fašistický, klérofašistický, to predsa nie je jeho zhodnotenie, ale len jeho označovanie.

Nemáme od historikov ani reálne hodnotenie socializmu a dávať ho na rovnakú úroveň s fašizmom, sa zdá nedomyslené. A dnešok? Ten žijeme, hodnotíme ho dennodenne a vidíme, čo všetko možno páchať pod rúškom demo-

kracie a slobody. O postoji politikov k našej histórii? Správajú sa, hodnotia a pomenovávajú ju poväčšine podľa toho, ako viator fúka.

A pokiaľ ide o televíznu anketu Najväčší Slovák, tiež sú na ňu rôzne názory. Viacerým divákom prekážalo, že z nej bol vylúčený Jozef Tiso. Etnologička Katarína Nadaská povedala, že tým, že ho z ankety vyradili, ešte viac na neho upozornili. Jozef Tiso stál na čele štátu ako prezident, mali ho v anketе nechať. Aj politický analytik a politológ Ján Baránek nepovažuje za šťastné, že Tiso z ankety vyradili. Uvidíme, či anketá priniesie medzi Slovákami intenzívnejší záujem o vlastné slovenské dejiny.

NA MARGO

Rok 2018 okrem iných výročí priniesol aj storočnicu vzniku spoločného štátu južných Slovanov, ktorý vznikol 1. decembra 1918 ako Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov a v roku 1929 dostal meno Juhoslávia – symbol jednej doby. Pripomenutie výročia nebolo spojené s hlučnými oslavami. Odbilo sa skromne, v tichosti, v tieni tragického konca tohto štátu. Pripomenutie výročia sa zo štátnopolitickej roviny presunulo skôr do kultúrno-spoločenskej oblasti. Za najvýznamnejšie podujatie v tomto kontexte možno považovať výstavu pod názvom Deň hodný storočia Múzea Juhoslávie v Belehrade. Výstava mapuje úsilie o zrod nového štátu od roka 1904 cez udalosti prvej svetovej vojny, samotný vznik štátu až po prijatie tzv. vidovdanskej ústavy v roku 1921.

Nepatričná nostalgia

Výročie síce nikde nemalo výrazný štátny rámeček, sprevádzala ho však živá spoločenská diskusia v postjuhoslovenských republikách. Priestor na debatu intelektuálov a historikov poskytl takmer všetky významnejšie televízie západného Balkánu. Téma rezonovala aj v tlačných médiách. Diskusia opätovne, priam pred očami televíznych divákov ukázala aj najväčší dôvod rozpadu tohto mnohonárodnostného štátu – a to neschopnosť nájsť zrodu, konsenzus nielen pri pohľade späť, ale aj do budúcnosti. Pohľady jednotlivých historikov, reprezentujúcich národné historiografie, na Juhosláviu sa líšila, v jednom sa však zhodnú: táto idea sa neosvedčila a nemá zmysel ani dôvod pomýšľať na jej obnovu. Hodnotenie Juhoslávie nemožno zjednodušovať. Tento štát mal svoje historické opodstatnenie a v čase svojho vzniku vládla všeobecná zhoda o potrebe jeho založenia, čo priznávajú aj dnešní chorvátski historici. Chorvátsku sa vďaka spojeniu so Srbskom podarilo zachovať svoju územnú celistvosť voči talianskym nárokom na jadranské prímorie. Lenže tak ako bolo víťazné srbské vojsko v Dalmácii vítané s radosťou ako ochrana pred Talianmi, po krátkom čase bolo pre svoju hrubosť znenávidené, podobne ako bola v praxi časom skompromitovaná idea juhoslavizmu. Myšlienka, ktorá najmä v Srbsku najhlbšie zakorenila v predstave, že spojením južných Slovanov, hovoriacich prakticky jedným jazykom, do jedného štátu sa podarí časom vytvoriť jeden národ. Chorváti, ako na to poukázal historik Ivo Goldstein, však do spoločného štátu vstupovali s heslom vtedajšieho lídra Stjepana Radića: „Chceme byť so Srbskom, ale nie pod Srbskom.“ To sa ukázalo ako nereálna predstava v štáte nerovnako veľkých. Vtedy totiž vždy ten najpočetnejší dominuje (za socializmu túto rolu zrazala všemocná strana). Na druhej strane však práve Srbi Juhoslávii najviac stratili a jej rozpadom po zmárenom storočí museli nanovo hľadať svoju identitu.

Martin JARINKOVIČ

Sto rokov od dramatických udalostí v zime 1918 – 1919 po zrode Česko-Slovenska

Keď bola Skalica slovenským hlavným mestom

Ján ČOJAJ – Foto: archív SNN

O udalostiach pri zrode Česko-Slovenska na Záhoreí sa zachovalo veľa živých spomienok – a nielen v kronikách či dobovej tlači. Rado si na ne spomínalo veľa osobností tých čias, trebárs aj Dr. Janko Blaho, chýrny operný spevák prvej polovice minulého storočia, sólista Opery SND a nena- podobiteľný interpret ľahavých záhoráckych piesní, ktoré si zamiloval v mladosti ako študent skalického gymnázia. Spomienky na udalosti spred storočia, teda na zimu 1918 – 1919, tvoria aj veľkú časť jeho pamäti. Majster Blaho rozpráva o tom všetkom verne, farbisto a zoširoka ako človek, čo detailne poznal prostredie a ľudí v ňom, ale aj politické zákulisie udalostí. Veď bol synom starého národovca a po vzniku Česko-Slovenska aj výrazného politika Pavla Blahu a navyše synovcom farára Okánika, protimonarchistického aktivistu a neskoršieho primátora Bratislavy.

Skaličania sa o udalostiach v Prahe, a teda aj o vzniku spoločnej republiky Slovákov a Čechov, dozvedeli skôr ako v Bratislave a o dva dni skôr ako v Martine. Už roky si chodili kupovať noviny do susedných Sodoměříc, a tak už popoludní v deň zrodu republiky vypukla v meste vzbura proti uhorskej vrchnosti, žandárom a úradníkom – žandári ušli z mesta ako prví. Dva dni tu bol chaos, zariadenia a písomnosti miestnych úradov ležali pod rozbitými oknami na námestí, ale o nástupe slovenských vlastencov do vedenia mesta nikto nepochyboval.

■ INICIATÍVNI VOJACI

Rozvrat a demolácie, spôsobované niektorými nesprátnikmi z radov Skaličanov, by boli zrejme pokračovali aj po prvom novembri, hoci rozvážnych ľudí bola väčšina, báli sa zasiahnuť proti rozváženým a často aj vínikom potúženým partiiam, čo vtrhli do úradov a obchodov. Náhodou sa však v Hodoníne zastavil vlak prevážajúci z rakúskeho Sant Poeltenuru 25. strelecký pluk a jeho veliteľ nadporučík Gustáv Ripka pochopil situáciu a so svojimi sto dvadsiatimi mužmi, prevažne Slovámi, urobil v meste i v blízkom Holíči okamžite poriadok. Rozjarených obyvateľov utíšil aj tým, že dal vybudovať svoj rozkaz, ktorým okamžite odobral uhorským úradom akúkoľvek právomoc. Na druhý novembrový deň obsadil i naftové vrty v Gbeloch, aby sa tam náhodou nepokúsil niekto o sabotáž. Oběhal okolie až po Senicu. Všade ponechal len nevyhnutný počet vojakov na udržanie poriadku a vydal sa sám – bez nejakých príkazov zhora – čistiť celé Záhore od zvyškov maďar-

ského žandárstva a byrokracie. Štvrtého novembra už bol v Malackách, pričom v každej obci zostala malá ozbrojená stráž, ktorá mala až do vytvorenia riadnych orgánov predstavovať štátnu moc a zaručovať bezpečnosť občanov.

Chcel pokračovať ďalej pozdĺž Malých Karpát podhorím, aj smerom k Bratislave, ale už nemal vojakov. A práve vtedy, opäť náhodou, sa vracal z balkánskych bojisk do českých Budějovic 25. lučenecký pluk. Keď vojsko zistilo, že doma sa udial prevrat, časť mužstva sa rozutekala, ale väčšina vojakov strhla z čapíc označenie uhorskej armády, pripila si slovenskú trikolóru a dala sa do

MEMOÁRE

služieb republiky. Vďaka tomu sa Záhoreie stalo ako prvé pokojným a konsolidovaným územím nového štátu a do Malaciek mohli slávnostne prísť splnomocnení vlády pre Slovensko Pavel Blaho a Ivan Dérer, srdečne a s veľkou pompou uvítaní už na stanici.

■ INAK V BRATISLAVE

Bratislavská radnica reagovala na udalosti úplne inak. V novembri sa tu zdvihla vlna demonstrácií a rabovania. Radnica musela vyhlásiť v meste výnimočný stav. Pod hrozbou najprísnejších trestov zakázala akékoľvek zhromaždenia, nočné vychádzanie a predaj alkoholu v obchodoch a pohostinstvách. Tak prešiel november i december. Správu mesta prevzalo vojsko pod velením generála Károlyho. Nočné podniky museli končiť o dvadsiatej tretej hodine. Vyčerpaní vojaci, ktorí sa vrátili z frontu, namiesto odpočinku alebo pobytu

Oslavy príchodu dočasnej vlády do Skalice v novembri 1918

v špitáli nastúpili do domobrany strážiť železnice, pošty, banky a úrady. Károly dokonca uvažoval, že ich spolu s mestskou posádkou použije na útok proti Záhoreiu, ale nakoniec sa toho zľakol. Napokon do Malaciek poslal len oddiel maďarskej milície ako vyjednáčov. Tí išli k splnomocnencom novej česko-slovenskej vlády s odkazom, že ak Požoň – Pressburg, zostane v Maďarsku, bude ochotný vzdať sa územia za dočasnou demarkačnou čiarou Devín – rieka Morava – Devínske jazeró – Stupava – Malínsky vrch – Malý Javorník a prenechať ho „českým vzbúrencom“, kým si s nimi Viedeň neurobí poriadky.

■ NA ZAČIATOK SLANINA

Šiesteho novembra o pol jednástej prišiel do Skalice mimoriadny vlak ozdobený bielo-modro-červenými trikolórami. Na stanici ho víťalo päť a pol tisíc ľudí, v krojoch, so

slovenskými zástavami, s jasotom a so spevom. Kým skupina doterajších mestských úradníkov spisovala všetky domy v meste, ozdobené slovenskými symbolmi, aby o tom podala políciu hlásenie, Vavro Šrobár pred vyzdobenou radnicou vyhlásil vytvorenie Česko-Slovenskej republiky a prevzatie moci na celom území Slovenska. Skalicu vyhlásil dočasne za hlavné mesto Slovenska, svoj dom a dom mešťanostu Jozefa Hrubého za sídla slovenskej vlády a novým úradníkom odovzdal dekréty, pŕľt slanimy a dva pecne chleba a vyzval ich, aby sa ihneď pustili do práce, lebo čas je drahý. Do Vianoc boli v každej dedine na Záhorei vytvorené slovenské samosprávy a v spádových obciach aj žandárske stanice obsadené českými Sokolmi a slovenskými dobrovoľníkmi. V Skalici začali vychádzať aj prvé slobodné slovenské noviny – týždenník Sloboda a úradný vestník ministerstva pre

správu Slovenska. Už prvý redakčný večer trval do rána – početná skupina zahraničných novinárov nestačila vychvalovať skalický rubín, pričom ne jeden z nich podcenil jeho účinky.

■ MAĎARSKÁ ZASLEPENOSŤ

Vznik nového štátu vojenský veliteľ Bratislavy generál Károly nepripúšťal ešte ani v januári 1919. Touto politickou slepotou a absolútnym nepochopením situácie spôsobil obyvateľom Bratislavy nesmierne útrapy, ktoré prakticky trvali až do jari 1919.

Podobne sa správal bratislavský župan Jankó. Hoci sa stretával so zástupcami Slovenskej národnej rady, ba dokonca ich prosil o pomoc, keď si nevedel rady s obyvateľstvom, v nijakom prípade však nepripúšťal možnosť, že sa Bratislava stane súčasťou nového federálneho štátu Česko-Slovenska.

Nezostalo iba pri slovných prestrelkách. V okolí mesta rozvášnení ľudia už vyhnaní maďarských úradníkov z ich kancelárií i bytov, vyrabovali ich a začali zaberat majery maďarských veľkostatkárov.

Začiatkom roka 1919 bol na celom Záhorei, ale aj v Trnave, jej okolí a prakticky na väčšine územia Slovenska poriadok. Fungovali vlakové spoje, pošta, telegrafy a telefóny, obecné a mestské správy, úrady a podniky. Okrem Bratislavy. Tu vládol chaos a krutý politický boj. Situáciu skomplikovalo aj zrušenie slovenskej vlády a vytvorenie osobitného rezortu pražskej vlády – ministerstva pre správu Slovenska. V ňom veľa zodpovedných miest dostali ľudia, čo o Slovensku a pomeroch v Bratislave nemali ani tušenie.

Skalica priskoro prestala plniť dočasnú úlohu hlavného mesta Slovenska, a tým opadlo aj nadšenie Záhorkov z nového štátu, hoci táto emotívna sila mohla mať veľký morálny i personálny význam pri formovaní národných orgánov v Bratislave. Na veľa osobností slovenského národného života, ktoré boli pri zrode nového štátu, sa jednoducho zabudlo. A čo bolo najhoršie, Bratislava ešte stále vo svojej podstate patrila Maďarom. Náhlivosť českej politiky sa kruto vypomstila. To už však je iná téma z čias zrodu Česko-Slovenska.

Na Silvestra 1918 v Prešporoku pálii vojenské zbrane, na Nový rok 1919 už svitlo slobodné ráno...

Kým nastal totálny rozklad maďarských vojsk...

Ján ČOJAJ – Foto: archív autora

Vznik Česko-Slovenska sa neudial pokojne, aspoň nie v prípade Bratislavy a okolia. Tu akoby svetová vojna bola pokračovala. Maďari sa mesta nechceli vzdať za nijakú cenu – ani za cenu utrpenia jej obyvateľstva a veľkých ľudských obetí.

V predvečer Vianoc sa z USA do Prahy vrátil prof. T. G. Masaryk a za bratislavského župana namiesto maďaróna Jankóa federálna vláda vymenovala evanjelického farára z Modry Samuela Zocha. Minister pre správu Slovenska Vavro Šrobár oznámil zástupcom mesta a jeho organizácii, že na Nový rok 1919 mesto obsadia dve divízie českých a slovenských legionárov. Vojenský veliteľ odpovedal, že mesto bude brániť do posledného muža. Maďarské vojsko bolo zakopané na línii Devín – Petržalka – Svätý Jur – Pezínok – Lamač.

■ ZMÄTKY A RABOVANIE

Na Božie narodenie veliteľa česko-slovenských vojsk na Slovensku plk. Schobla vystriedal generál Piccione, doterajší veliteľ talianskych legionárskych česko-slovenských divízií. Dvadsiateho decembra už mali naši vojaci v moci južné, východné a severné hranice Slovenska. Dvadsiateho ôsmeho decembra dostal pluk v Kútach, Šaštíne a Senici rozkaz obsadiť Prešporok. Panika v meste vyvrcholila. Nebolo čo jesť,

Česko-slovenská stráž na zaminovanom Moste Františka Jozefa (Starý most) cez Dunaj

lebo maďarská štátna správa prikážala odvieť loďami do Pešti všetky zásoby z prístavu a zo skladov. To vyvolalo masové vykrádanie skladov a obchodov. Na Silvestra padla mestská správa. Vedenie mesta prevzala robotnícka garda aj predák nemecých socialistov Witich. Maďarské vojsko v meste sa rozutekalo. Moc prevzala ozbrojená zložka maďarských bolševikov Červená garda. Keď

chcela jedna jej skupina vylúpiť banku a obsadiť Robotnícky dom so sklado- m zbraňi, pravdepodobne jediná zachovaná maďarská vojenská jednotka v meste ju likvidovala. Maďari sa ešte pokúsili o spoluprácu s Nemcami – ak pomôžu brániť Prešporok, dostanú v tomto maďarskom meste autonómiu. Nemci nereagovali. Prijali realitu: budú žiť v novom štáte.

Tridsiateho decembra česko-slo-

venské légie, posilnené dobrovoľníkmi zo Záhoria, obsadili Lozorno a Stupavu, železničný most Marchegg – Devínske jazeró a večer už aj svahy Malých Karpát. Legionári mali bojové skúsenosti, boli dobre vyzbrojení a žiarili vlasteneckým odhodlaním. Na druhej strane Maďari mali vojny plné zuby, útvary boli preredené, mužstvo vyčerpané a hladné. Jednotky sa podobali skôr na tlupy výtržníkov ako na bojové útvary. Naše vojská sa po krátkom boji dostali až na Kamzík a Patrónku, kde bola aj strategicky dôležitá továrňa na výrobu streliva.

■ SALVY NA SILVESTRA

Silvester 14.30. Nad mestom sa zjavoilo česko-slovenské lietadlo. Každý, kto mal zbraň, začal naň páliť, ešte aj z revolverov. Bolo však v bezpečnej výške. Zhodilo letáky, v ktorých sa písalo, že česko-slovenskí vojaci neprichádzajú so zlým úmyslom, že prevzatím úradov, zásobovania, dopravy a správ mesta česko-slovenskými orgánmi sa aj pre mesto končí prvá svetová vojna.

Skôr ako sa zotmeló, dve čes-

ko-slovenské roty legionárov a útvary Sokolov a dobrovoľníkov zo Záhoria prenikli na Kolibu, o hodinu obsadili hlavnú stanicu a pri zotmení prieskumná hliadka vnikla do mesta.

■ NOVÝ ROK 1919

Nový rok 1919 vyšiel na stredú. V to dopoludnie si nový bratislavský župan Zoch, úradujúci ešte na svojej fare v Pezinku, pozval za prítomnosti veliteľa česko-slovenských divízií generála Piccioneho doterajšieho župana Jankóa. Ten sa nielen nemienil vzdať úradu, ale zanovito chcel brániť mesto aj napriek názoru maďarskej vlády, ktorá po rozhodnutí veľmoci medzitým už pochopila nezmyselnosť takéhoto úsilia. Sprezdval ho vysoký maďarský dôstojník Farkas. Zoch obom oznámil, že česko-slovenské divízie vstúpi do mesta slávnostným pochodom a bez boja, lebo ešte predtým určené jednotky zlikvidujú akýkoľvek možný odpor, a „preto ich prosím, ak si len trochu vážia životy svojich vojakov, aby ich stiahli z obrany mesta. Od zajtra bude v Bratislave úradným jazykom slovenčina. V inštítúciách, ktoré prichádzajú do styku s obyvateľstvom, bude vždy aspoň jeden úradník, ovládajúci maďarčinu“. Jankó to oznámil do Budapešti. Dostal príkaz mesto vydať bez boja. Maďarské vojská sa však stiahli len do Petržalky. Za Dunajom tak stála sedemtisícová armáda vyzbrojená aj delami. A nemienila odísť.

(Podľa knihy Jána Hanáka *Obsadenie Bratislavy*)

Slovensko sa zapojilo do zostavovania prvého Spevníka Európskej únie

O chytľavých melódiách a spevných hitoch

Alexander GOCZ – Foto: archív

Nepretieklo veľa vody, čo bola zverejnená finálová desiatka celonárodnej ankety Najväčší Slovák a už tu máme ďalšiu príležitosť na vášnivú diskusiu. Lenže tentoraz nepôjde o osobnosti z našej histórie či súčasnosti, ale o šesť piesní, ktoré by mali Slovensko zastupovať v prvom Spevníku Európskej únie. Verejnosť teda môže hlasovať a vyberať spomedzi štyridsiatich dvoch nominovaných skladieb, ktoré sú uvedené na stránke www.eu-songbook.org až do 21. januára.

„Viac ako päťdesiat rokov sme si my obyvatelia Európy medzi sebou vymieňali najmä statky materiálneho charakteru: uhlie, ryby či iné produkty. Na druhej strane, kultúrna výmena sa zatiaľ obmedzila len na šport – Ligu majstrov, a jedinou pesničkovou súťaž – Eurovíziu. Cítíme, že je čas vytvoriť nejaký trvalý spoločný symbol, spevník,“ píše sa v pomyselnom manifeste neziskovej organizácie The European Union Songbook Association, ktorá pilotný projekt iniciovala. Slovensko je dvadsiatou treťou krajinou v poradí, ktorá sa do ankety zapojila.

■ ŠEŠŤ KATEGÓRIÍ

Zdá sa, že Európania najčastejšie spievajú o láske, prírode, ročných obdobiach, slobode a mieri či o viere. Aspoň tak to vyplýva zo zostavenia tematických kategórií, ktoré ešte dopĺňajú folklórne skladby a detské piesne. Čo sa týka prvej kategórie, hovorcami zaľúbených sa v tomto prípade môžu stať napríklad piesne ako Červené jablko, Voda, čo ma drží nad vodou od skupiny Elán či skladba Janka Lehotského, ktorú diváci RTVS v roku 2007 označili za Hit storočia – Vyznanie. O krásach slovenskej krajiny majú obyvatelov členských štátov

presvedčiť skladby Páslo dievča pávy, Aká si mi krásna, V dolinách či Horehronie, ktorá v roku 2010 reprezentovala Slovensko aj v súťaži Eurovízia. Želiezko v ohni má v kategórii príroda a ročné obdobia aj skupina Elán so skladbou Od Tatier k Dunaju či tvorivý elegán Gejza Dusík s hitmi ako Piešeň o rodnej zemi a Dedinka v údolí.

■ SUSEDIA S KUBIŠOVOU

Po významných „osmičkových“ výročiach si Slovensko bude tento rok pripomínať tridsiate výročie nežnej revolúcie, diskusie preto možno najviac vzbudí kategória piesní o slobode a mieri. Tú budú reprezentovať skladby ako Sľúbili sme si lásku, Loď do neznáma, Piešeň o slobode či Pocta Majakovskému. Keď nazrieme k susedom v Českej republike, kde už v ankete hlasovali, jasným víťazom sa stala pieseň Modlitba pro Martu, ktorú preslávila speváčka Marta Kubišová. Spomedzi ďalších kategórií môžu zvíťaziť známe ľudové či detské pesničky, ale aj skladby s náboženskou tematikou, ako napríklad Chlap z križa, Můj Bože či Daj, Boh, šťastia tejto zemi. Užší výber skladieb bol zostavený z viac ako sto slovenských piesní, ktoré nominovali študenti

a učitelia z Vysokej školy múzických umení, učitelia hudby z Asociácie učiteľov hudby Slovenska (AUHS), agentúra Viva Musica a zboroví speváci z Bratislava Music Agency.

„Kritériom pri definitívnom výbere bol predovšetkým počet hlasov, ale aj zastúpenie viacerých žánrov či období. Keďže ide o spevník, veľký dôraz sa kládol aj na melódiu, ktorá mala byť výrazná a zapamätateľná. Jednoducho, aby bola pieseň životaschopná aj bez konkrétneho interpreta,“ priblížila zoznam nominovaných skladieb editorka spevníka pre Slovensko Eva Čunderlíková z AUHS.

■ NAŠA NAJ PESNIČKA

Výber skladieb pozitívne hodnotí aj hudobný dramaturg Juraj Čurný, ktorý v roku 2007 stál i za projektom verejnoprávnej televízie Hit storočia. V súčasnosti ho môžu diváci poznať z relácie TV Markíza Chart Show.

„Keďže sám zostavujem playlisty a rebríčky, viem sa vžiť do neľahkej úlohy zostavovateľa, najmä pri dileme, koho/čo nezaraďiť. Určite sa v návrhoch mohli objaviť aj iné skladby, ale pre mňa osobne je to dobre zvolená reprezentatívna vzorka na dané témy. A teším sa z toho, že

i prostredníctvom tohto projektu sa slovenské pesničky dostanú do pozornosti iných národov,“ dodal k výberu J. Čurný. Iniciatívu vníma pozitívne aj Alexander Čerevka, spoluzakladateľ združenia na podporu slovenskej hudby v zahraničí LALA Slovak Music Export, ktoré každoročne pripravuje aj hudobnú kompiláciu Ostrov hudby. Podľa jeho slov však ide výber nominantov zbytočne na istotu.

„Rozumiem, že ide o spevník, a nemal by sa tam nasilu tlačiť underground, no aspoň pár miest sa mohlo ujsť hudobne odvážnejším či súčasnejším znejúcim kompozíciám. Či už je to staršia tvorba Ursinyho, Vargu,

Filipa, Müllera alebo novšia Jany Kirschner. Prípadne niečo od skupiny Para, Billy Barman a podobne. Možno by sme boli nakoniec prevkapení, za čo by ľudia hlasovali,“ priblížil.

Piesne zastupujúce tie-ktoré krajiny si už zvolilo vyše štyridsaťtisíc ľudí z dvadsiatich dvoch členských štátov Únie. Za slovenské skladby doteraz v ankete hlasovalo viac ako dvetisícšesťsto ľudí, čo Slovensko už teraz dostalo do prvej päťky v počte hlasujúcich. Výsledok si budú môcť zvedavci pozrieť nielen na oficiálnej stránke, ale aj v spomínanom spevníku, ktorý by mal vyjsť v decembri tohto roka.

Knižný testament biskupa Dominika HRUŠOVSKÉHO – Roztratených zhromažďovať U Milosrdných bratov bolo úplne plno...

KNIHA TÝŽDŇA

Dominik Hrušovský Roztratených zhromažďovať

Rozprávanie o mojom živote

Knižka Dominika Hrušovského Roztratených zhromažďovať nemala vyjsť za jeho života. Tak si to želal, ale na sklonku svojho života mal veľký záujem, aby predsa len čím skôr vyšla. Napokon vyšla až po jeho smrti a, ako povedal Jozef M. Rydlo počas prezentácie knižky v refektáre bratislavského kláštora Milosrdných bratov, „problém s touto knižkou sa iba začne“. Napríklad aj preto, že v nej „pekne hovorí o Jozefovi Tisovi i Vladimírovi Mečiarovi“.

Hrušovského memoáre boli jednou zo štyroch kníh, ktoré organizácia Politický väzni Zväz protikomunistického odboja, Ústav dejín kresťanstva a Vydavateľstvo Post Scriptum predstavili verejnosti. Ján Litecký Šveda vydal tohto roku dve knižky: Stopy vtákov v mokrej hline a Veľký brat na Slovensku. Ako sám povedal, spracoval témy, ktoré by mali byť predmetom diškursu širokej spoločnosti. No objavujú sa len v takých periodikách, akými sú Kultúra, SNN alebo Svedectvo. V knižke Veľký brat na Slovensku sa venuje veľmi aktuálnej problematike – stému výročiu vzniku Česko-Slovenska. Kriticky hodnotí politiku Prahy voči Slovensku, a aj preto sa vymýka zo zaužívaných stereotypov.

Ján Košíar hovoril o súvislostiach sprevádzajúcich vznik knižky Štyridsať rokov slovenskej cirkevnej provincie, ktorej je autorom. Pripomenul, že samostatná slovenská cirkevná provincia bola ustanovená 30. decembra 1977 a mala zásadný význam na vznik samostatnej Slovenskej republiky. Napriek tomu, že išlo o veľmi významný akt v živote národa, štátne orgány o tom informovali verejnosť až 10. januára 1978 a slávnostne bola vyhlásená v Trnave 6. júla 1978. Zrejme jestvoval aj zo strany slovenských predstaviteľov štátu záujem o samostatnú cirkevnú provinciu, lebo Bohuslav Chňoupek, vtedajší šéf diplomacie, vo svojich memoároch spomína, že mu Gustáv Husák povedal, vybav už tú provinciu...

Eva ZELENAYOVÁ

NEKROLÓG

Koncom minulého roka dotklo státočné a odvážne srdce dlhoročnej predsedníčky Miestneho odboru Matice slovenskej v Tešedíkove Anny MATEJDESOVEJ, ktorá sa narodila 23. júna 1942 v Csanadalberte v Maďarsku a v roku 1947 sa spolu so svojimi rodičmi a staršou sestrou Juditou vrátili späť na Slovensko do obce Tešedíkovo.

Vynikala odvahou

Nebohá prežila väčšinu svojho plodného a činorodého života v meste Šaľa a v Tešedíkove, kde sa od roku 1985 spolu s manželom a tromi deťmi Ivanom, Ankou a Ladislavom natrvalo usadili. Práve tu sa začal aj jej urputný boj za práva Slovákov žijúcich na zmiešanom území. Postupne sa stala členkou Miestneho odboru MS v Tešedíkove, členkou výboru a napokon aj predsedníčkou. MO MS viedla s nebojácny, pevným presvedčením a láskou k vlasti vo svojom srdci. V práci predsedníčky sa nikdy neváhala postaviť za svojich matičíarov, za obyvateľov tejto obce, za najväčšie, čo mohla do svojho života dostať – za lásku a hlboký vzťah k svojej prirodzenej identite. V mene členov Matice slovenskej sa nebála konfrontovať ani kompetentných na najvyšších miestach a predostrieť im svoje názory, či niekedy otvorený nesúhlas s dianím na juhu Slovenska. Jej priamočiarosť, odhodlanie, húževnatosť nám v mnohom môžu byť príkladom aj dnes. Práve tieto vlastnosti dopĺňali ďalšie, dokresľujúc a formujúc výnimočného človeka, s ktorým sa rodina matičíarov 28. decembra 2018 na obecnom cintoríne v Tešedíkove naposledy rozlúčili. Boli nimi srdečnosť, láskavosť, úprimnosť a nezištnosť. Česť jej pamiatke!

(red)

HUMORESKA

Môj priateľ Pišta sa odjakživa chválil, že jeho pra-pa-dedo bol veľmi dobrý kamarát s baťkom Dobšinským. S obľubou spolu sedávali v nemenovanej Drienčanskej krčme a popíjali, pričom mu majster pri pohárikú vínka vyrozprával aj množstvo rozprávok, ktoré dnes považujeme za základné stavebné kamene našej národnej rozprávkovej chalúčky. Od Zlatovlásky až po Hlúpeho Jana. Jedna z tých rozprávok tak zaujala spomínaného pamätníka, až si ju zapamätal, a odvtedy sa v ich rodine šírila takpovediac ústnym podaním. Rozprávke dal majster Dobšinský pracovný názov O čudných Pikulíkoch a Pišta

mi ju na veľké naliehanie prerozprával. Takže: Kde bolo a kde nebolo, bolo raz jedno kráľovstvo, v ktorom vládla postaršia kňažná. Vlastné deti nemala, a tak vymýšľala, ako

vyhľadli, vybrali sa do najbližšej chalupy a veru sa aj obslúžili tým, čím Všemohúci domácich požehnal. Keď domáci uvideli Pikulíkov, hneď vedeli, že z obeda či večere

celý spotený, no a niekto sa radšej vyhrieva na priedomí. No a o to ide, milí moji poddaní. My potrebujeme v našom kráľovstve pestrosť. Skrátka, dobré je spoznávať iné

a občas aj nejaká tá koza. Ba čo viac, dievčence sa bez sprievodu mládenčov ani k obecnej studni neodvážili, keďže tam vždy vylihovalo zopár Pikulíkov, ktorí sa na nich veru smilnými pohľadmi pozerali, a neostalo len pri pohľadoch. To už kováča Jana nasrdilo tak, že zbuntošil ľudí a milú kňažnú hnali aj s Pikulíkmi až za chotár. Tam sa kňažná premenila na kačku a Pikulíci na vrany...

Toľko rozprávka. Nepatrila iste medzi najlepšie kúsok z zbierky baťka Dobšinského, ale predsa som bol zvedavý, prečo ju majster nikdy nezaraďil do svojich „Prostonárodných“. Kamarát Pišta mi prezradil, že majster ju jednoducho považoval za príliš fantastickú.

Marek DANKO

O rozprávkarovi a dávno zabudnutej rozprávke

tým, ktorí deti majú, spestriť život. Príležitosť sa jej naskytla čoskoro. V kráľovstve sa totiž objavilo zopár Pikulíkov. Boli to čudsní ľudovia, ktorí hovorili neznámou rečou a boli hneď hotoví na kadejaké huncútstva. Radi si zaspievali, vzápätí sa poharkali a hneď si aj po nose dali. Obľubovali posedávanie na priedomí, pričom z fajky bafali a na sniečku sa vyhrievali. Keď

im veľa neostane. No čo by neurobili pre svoju kňažnú, na ktorej sa im páčil najmä jej úprimný pohľad. Práve s takým úprimným pohľadom im vravievala: „Poddaní moj! Ja viem, že Pikulíci sa do roboty voľajako nehrnú. Ako sa expresívne vyjadril kováč Jano, leniví sú ako vši. Ja by som povedala, že majú iný rebríček hodnot. Niektoré mláti kladivom do podkopy, až je

kultúry a mne sa minule prisnilo, že to budú naši potomkovia nazývať „multikulti“, tak si láskavo zvykajte.“

Samozrejme, medzi Pikulíkmi sa rýchlo roznieslo, ako fajnovu sa im žije v dotýčanom kráľovstve. I začali sa pod ochranné krídla usmievať kňažnej zliezať ako muchy na med. Ako ich pribúdalo, začali dedinčanom miznúť sliepky

Zdrojom génia obdivovaného umelca Andyho Warhola bola jeho mama Júlia Rusínska hviezda, čo oslnila celý svet

Marián ŠIMKULIČ – Foto: archív Múzea moderného umenia Andy WARHOLA v Medzilaborciach a SNN

Na Slovensku je obec Miková známa ako rodisko rodičov Andyho Warhola – Andreja Varcholu a Júlie Závackej, ktorí emigrovali do Spojených štátov amerických. Odzovou na korene známeho umelca je rusínsky festival v Mikovej a Múzeum moderného umenia nesúce jeho meno v neďalekých Medzilaborciach...

Andyho otec Andrej bol najstarší z troch súrodencov. Prvýkrát odišiel za prácou do Ameriky po roku 1900. Keď sa v roku 1909 vrátil, oženil sa v Mikovej s Júliou Závackou, ktorá vo svojich zápiskoch uviedla: „Svadba bola krásna. Trojdňová. Bola som celá v bielom. Mala som dlhý závoj. Môj muž mal veľký biely kabát. Smiešny. Mal klobúk s množstvom stúh. Tri stuhly nad sebou. Jeden a pol dňa som bola so svojou mamičkou. Jeden a pol dňa som bola s jeho mamičkou. Veľká krásna svadba. Jedlo, pitie, pálenka. Dobré jedlo – vajcia, ryžová kaša, chlieb, koláče. A muzika, veľa muziky. Sedem cigáňov nám hralo do tanca.“

■ ZA MOROM

Andrej Varchola sa usiloval nájsť si robotu, ale márne. Musel sa vrátiť do Ameriky bez manželky, lebo na druhú šifkartu už nemal. Navyše Júlia ostala v rodnej Mikovej tehotná. Ani po návrate do Ameriky sa Andrejovi Varcholovi nedarilo tak, aby mohol svojej mladej žene poslať peniaze na cestovný lístok loďou. Pomocnú ruku jej podal miestny farár. Nielenže ocenil, že v kostole vie naspamäť celú liturgiu a pekne spieva, ale rozhodol, že bude môcť spievať v kostole na chóre. A v súvislosti s opravou miestneho kostolíka, ktorý prišli opravovať a vyzdobit' maliari, im mohla pomôcť. Veď každá korunka sa predsa zišla. Po odchode manžela Júlia v Mikovej porodila dcéru Jozefínu. Príkoria a útrapy prvej svetovej vojny spôsobili dievčatku smrť. Júlia nielenže ostala sama, ale po smrti rodičov sa musela starať aj o štrnásť rokov mladšiu sestru Evu a o jedenásť rokov mladšiu Helenu. A keďže doláre od manžela na šifkartu stále neprichádzali, požiadala o pomoc miestneho farára. Aj tenoraz jej pomohol. Mal však jednu podmienku, že svojmu prvému synovi dá meno Konštantín. Tak sa volal jeho otec i dedo, a keďže on nemal syna, aspoň takto sa meno zachová. Súhlasila a poďakovala.

Júlia Varcholová svojho manžela Andreja nasledovala do Ameriky po dlhých rokoch strastiplného odlúčenia až v roku 1921. Do Pittsburghu pricestovala už ako občianka Československej republiky. Andrejovi a Júlii Varcholovcom sa v Amerike narodili traja synovia: Paul, John a Andrew. Hoci Júlia farárovi v Mikovej vrátila peniaze, ešte dlho sa trápila pre to, že nesplnila to, čo sľúbila... Ani jednému svojmu synovi nedala meno Konštantín.

■ POL ŠIESTEJ...

Na narodenie najmladšieho brata si takto zaspomínal najstarší Paul: „Keď prichádzala na svet Andy, počul som mamu kričať a potom ktosi povedal: Je pol šiestej. Bolo to 6. augusta 1928. Ja som viedol bračeka aj prvýkrát do školy. Utiekol s plačom domov. Prvý deň v škole dostal nervový šok. Trpel choreou – tancom svätého Víta, chorobou, pri ktorej človek robí trhané pohyby. Rodičia sa teda rozhodli, že zostane ešte celý rok doma. Aby ho rozptýlili, kúpili mu rádio. Andriško počúval najmä detské rozhlasové hry. A maľoval. V tom čase sme všetci v rodine maľovali.“

Malý chlapec, ktorý celé dni sedel v posteli, mal aj zvláštnu záľubu. Zbieral fotografie známych hercov či herečiek. Paul si po rokoch spomenul na populárnu detskú herečku, ktorej portrét s venovaním S láskou od Shirley Temple dostal

Andy. Aj on vtedy túžil byť slávny. Mamka Júlia ho povzbudzovala – ak chce, aby sa tak stalo, musí veľa maľovať.

Andy sa v tom čase nehral vonku s deťmi. Namiesto toho s ním bratia sedeli v posteli a učili ho kresliť a obkresľovať a matka Júlia mu čítala obľúbené komiksy. Žil v akomsi fantastickom svete komiksových hrdinov a hollywoodskych filmových hviezd, ktorých plagáty mal

nom, nimi opovrhne. Chcem, aby si navzájom rozumeli.“

Zatiaľ doma matka Júlia po manželovej smrti zo starých plechoviek strihala plech a zhotovovala z neho kvety na ozdobu. Veď každý cent sa predsa zide. A nielen pre nich, ale aj na balíky „do kraju“. Sestrám Ilji a Jevke (Eve) šatstvo a na prílepenie dolár, dva na chlieb. Lebo po vojne bolo v jej bývalom rodisku ťažko. Niekedy im

si to rozmyslela a jedného dňa prišla k Andymu. Iste potrebuje moju pomoc, veď je to vlastne ešte stále dieťa, dôvodila si svoje počínanie. Pre Andyho, ktorý si už zatiaľ zvykol stravovať sa v neďalekých a početných reštauráciách, matkine obavy neboli závažné, ale napokon našiel pre ňu izbičku.

Aj brat Paul bol rád, že si mama Júlia našla miesto v Andyho byte na rohu Osemdesiatej deviatej a Lexin-

Júlia VARCHOLOVÁ so synom Andym

rozvešané na stenách. V základnej škole nemal nijakých kamarátov. Na strednej sa zoznámil s Eleonor Simonovou. Bola od neho o rok a pol staršia, pomáhala mu s úlohami, prispela k tomu, že stúplo jeho sebavedomie, takže pri maturitách sa umiestnil medzi tromi najlepšími žiakmi školy. Získal aj štipendium na kurz kreslenia pre nadané deti na Carnegieho inštitúte. Jeho učiteľ Joseph Fitzpatrick po rokoch uviedol, že od študentov čakali veľa a dosiahnuté výsledky ich nesklamali: „Andyho talent bol jasný okamžite. Pamätám sa, aký mal jedinečný štýl. Od samého začiatku bol originálny.“

■ VO VLASTNOM SVETE

Doma sa rodičia i deti zhovárali po rusínsky. Andy prekladal jednotlivé slová do angličtiny, aby sa aj rodičia naučili po anglicky. Rodina dvakrát týždenne chodila do kostola, kde sa Andy rád pozeral na pozlátané ikony. Mama mu doma rozprávala príbehy zo života v Mikovej a spievala rusínske piesne. To všetko dotváralo jeho uzavretý svet. Až na strednej škole pomaly začal vylietať z ulity, ktorú okolo neho vybudovala mama Júlia. V tom čase vážne ochorel otec Andrej. A aj keď nemali dostatok peňazí, pred smrťou žiadala manželku Júliu, aby urobila všetko pre to, aby Andy mohol pokračovať v štúdiu na vysokej škole.

Po smrti otca dostali peniaze z poisťky. Tie však stačili na prvý rok štúdia. Andy mal obavy aj o pokračovanie štúdia na vysokej škole v Pittsburghu. Po tom, čo dostal výtvarnú úlohu, zľakol sa, že ju nestihne do konca prázdnin. Napokon sa mu to podarilo. Počas leta navštevoval letnú školu univerzity. V čase štúdia viac inklinoval ku komerčnému dizajnu. Napokon, nebol sám. Ich pedagóg kreslenia Robert Lepper situáciu na univerzite takto komentoval: „Polovica študentov chce robiť vážne umenie, druhá, ktorá sa zaoberá komerčným dizaj-

poslala aj čosi na osvieženie jednotvárneho života. „Milovaná sestra Jevka s rodinou, poslala som Ti nedávno dve šatky... Jedna je z organtínu, nechaj si ju pre seba. Lebo tie sú drahšie ako turecké, kašmírové. Milovaná sestra, napiš mi, či si dostala odo mňa nakreslený svätý obrázok. Sme zdraví, len toľko Ti pišem, aby si nemala starosti. Milá sestra, nech celú Tvoju rodinu žehná milostivý Boh...“

■ BYT NA MANHATTANE

Cez prázdniny aj Andy pomáhal bratom z korby auta predávať ovocie a zeleninu. A pravdaže, kreslil v nádeji, že dostane na univerzite štipendium. Dostal tiež prácu na výzdobe výkladov v obchodnom dome Joseph Horne's, najväčšom sedemposchodovom obchodnom dome v centre Pittsburghu. Okrem pláče päťdesiat centov za hodinu si mohol tiež prezerať najlepšie časopisy a učiť sa, ako dobre robiť reklamu.

Keď Andyho pohltil vysokoškolský život, matku začal ignorovať. Cítila sa odstrčená a tak dotknutá nedala mu peniaze na tretí ročník univerzity. Nechala ho, aby si na pokračovanie štúdia zarobil sám. V poslednom ročníku univerzity začal Warhol pracovať na takzvanej technique blotted – line, technike bodkovej linky, ktorá sa stala charakteristickou pre jeho obdobie komerčného výtvarníka. Po absolvovaní vysokej školy, kde získal titul bakalára v odbore obrazový dizajn, si Andy so spolužiakom Philipom Pearlsteinom prenajali byt na módnom newyorskom Manhattane. Oslnivý život veľkomesta ho očaril. A veľmi tvrdo pracoval ako komerčný výtvarník. Po prvej zákazke pre magazín Glamour otvorili mu dvere na spoluprácu aj veľké módné časopisy Vogue a Harper's Bazaar.

■ SPLNENÝ SĽUB

Len čo Andy odišiel do New Yorku, mama Júlia chcela odísť z Pittsburghu na vidiek. Nakoniec

Takéto kvety vystrihovala Júlia VARCHOLOVÁ z plechoviek, neskôr inšpirovali jej syna...

gton Avenue v New Yorku. A keď sa Paulovej manželke Anne malo narodiť prvé dieťa, podarilo sa svokre Julke splniť aj posledný dlh, ktorý mala voči farárovi zo svojho rodiska: jej vnukovi dali meno Constantin. Krstné meno, ktoré si ako podmienku za pôžičku na šifkartu vymohol od Júlie farár z Mikovej, prekonal aj duševné poslanstvo medzi malou obcou v starej Európe a metropolou Severnej Ameriky, keď Paul Constantin Warhol sa 22. júna 1969 stal gréckokatolíckym kňazom.

Mama Júlia žila teda v New Yorku, kde okrem každodennej modlitby počas ráno pozametala chodník pred domom, a keď sa Andy zobudil, pripravila mu jedlo. A tiež sa starala o mačky. Bolo ich toľko, že ich už ani nevedela porátať. Preto ich všetky nazvala Sam, Samko, Malý Sam, Veľký Sam... Bolo ich možno päťdesiat. Andy pochopil, že to všetko mama hravo dokáže a že to ju asi neuspokojuje. Preto jej navrhol, aby kreslila. Mačky i anjelov. A tiež, ako jeho matka vpravala, „na mašinke, čo hneď za minútu portrétuje“, Andy urobil jej fotografiu a podľa nej aj obraz. Keď mu protirečila, že obraz s takou starou babou nikto nebude chcieť kúpiť, odpovedal, že ten nikdy nepredá, že chce, aby portrét ostal v rodine. Matka tiež chcela, aby k nej pri-

Fotografia Júlie VARCHOLOVEJ z cestovného pasu do Ameriky

šla na návštevu jej sestra Jevka „z kraju“. Preto ju prekvapilo, že jej napísala: „Milá Ufa, radšej mi tie doláre pošli, keď ich máš dať na lietadlo.“ Rozhorčila sa a hneď jej odpísala: „Chcem vidieť a počuť teba, peniaze boli a budú, ale my už nebudeme, sestra moja.“

■ ZABÚDANÝ TALENT

Júlia Warholová bola talentovaná výtvarníčka. Na začiatku zdobila veľkonočné vajčka horúcim voskom a čipkami. V roku 1954 vydala fólio Holy Cats s kresbami neveriteľných mačiek a anjelov. Tiež mala výrazný rukopis a za písmo k Andyho albumu, nazvaného Moondog, získala cenu. Tvorila väčšinu písma k Andyho raným reklamám...

Andyho synovec, uznávaný maliar James Warhol, pri príležitosti krstu svojej knihy Na návšteve u slávneho strýka (vydalo vydavateľstvo Ikar v spolupráci s Veľvyslanectvom Spojených štátov amerických, 2006) v Múzeu moderného umenia Andyho Warhola v Medzilaborciach povedal: „Babička Júlia bola nepochybne zdrojom Andyho génia, na čo sa neprávom zabúda. Bola veľmi milá, svojím spôsobom umelkyňa s rozvinutým estetickým cítením. O Andyho sa starala až do svojej smrti. Varila mu a čakala naňho. Trochu si to viem ešte vybaviť – všetko sa odohrávalo v kuchyni, kde bol každý vítaný. Júlia celý deň presedela pri kuchynskom stole, písala pre Andyho listy, a pritom sa nahlas rozpravala – bolo to fascinujúce. Mal veľmi rád jej rukopis. Skoro vôbec nevedela po anglicky, za to ju však obostieralo akési kúzlo starej vlasti, o ktorej neustále rozprávala. Bola silno veriaca a v jednom kuse sa modliła, dolu na prízemí mala svoj vlastný oltár a cez sviatky sme s ňou chodievali do kostola. Bola to neobyčajná, veľmi zaujímavá a emocionálna žena. Byť s ňou znamenalo cítiť dotyk niečoho vreleho a priateľského. Predstavovala spojenie so starým svetom a Andy bol výkvetom čohosi nového – plodom jej energie.“

Napriek jej talentu sa Andy za matku hanbil. Keď sa k nemu presťahovala, pokúšal sa zmeniť jej babičkovský vzťah nákupmi v obchodných domoch. V ich ohromnom newyorskom byte bývala pod schodmi, v ústraní. Keďže často cestoval, obracal sa na bratov, aby v jeho dlhšej neprítomnosti zobrali mamu na týždeň či dva do Pittsburghu...

Kým Andyho hviezda mierila do časových galaxií prekonávajúcich jeho povestný bonmot o pätnásť minútach slávy, zdravotný stav jeho matky Júlie sa začal zhoršovať. V roku 1970 sa presťahovala naspäť do Pittsburghu a bývala v dome s opatrovateľskou službou, kde o dva roky neskôr aj zomrela. Andy na jej pohreb ani nešiel. Smrť matky si nikdy nepripustil. Ak sa ho niekto opýtal na ňu, odpovedal: „Nakupuje v Bloomingdale 's.“

Obludné škandalizovanie Matice slovenskej v médiách pokračuje

Novinári s praktikami žurnalistiky 19. storočia

Stanislava ZÁBORSKÁ

Slovenského dejateľa Júliusa Botta, skvelého pedagóga, historika a publicistu, si súčasná spoločnosť veľmi neváha, no zanechal jej, a osobitne novinárom, niečo veľmi cenné – zrkadlo minulosti. Jeho dielo Dejiny Matice slovenskej z roka 1923 ukazuje, kam sa posunuli praktiky mienkotvorných médií proti Matici slovenskej od 19. do 21. storočia. Alebo skôr neposunuli?

Takto sa v roku 1872 vyvršovali na Matici slovenskej maďarské noviny v záujme nedemokratickej až neľudskej politiky starej monarchie: „Matica je iba ilúziou rozširovania slovenskej reči a literatúry, je to radšej iba politická sieť, v ktorej za nástrahu upotrebuje sa rozširovanie slovenskej reči a spisby. Jej obsahom je zveľebovanie Slávie a na Maďarov sypaná kľatba.“ A čo sa o tej istej ustanovizni dočítame dnes? Najlepšie to ilustruje Denník SME v rubrike Komentáre. „Tieto ciele a úlohy má plniť s dotáciou 1,5 milióna eur, hoci je inštitúciou s nulovým spoločenským vplyvom, ktorá sa viac než kultúrno-osvetovému poslaniu venuje politike, výchove kadrovej rezervy SNS a so sebou si nesie spreneveru národného pokladu, krach Podielového družstva Slovenské investície a iné ekonomické kauzy.“ (august 2013) Alebo: „Matica slovenská je dotovaný anachronizmus.“ (august 2013) či: „Zrušiť treba Maticu s Tkáčom.“ (júl 2017) A napokon vefavravne: „Aj takéto vyjadrenia pomáhajú oddaľovať historickú chvíľu, keď maticári naposledy preskočia vatru, zaspievajú si slovenskú hymnu a s neminutými zásobami naftalínu sa poberú do minulosti.“ (august 2013)

■ KLAMSTVÁ POSLANKÝŇ

Na pravidelných mediálnych „hecovaniach“ protinárodných nálad z pier novinárov aktivistov si prihrievajú polievocku najmä liberálni politici. Takto sa v závere roka 2018 prejavili inak nevýrazné poslankyne NR SR Renáta Kaščáková (SaS) a Viera Dubačová (zvolená za

OLaNO), ktoré sú zároveň členkami výboru pre kultúru a médiá. Kaščáková vo verejnoprávnom rozhlasení oklamala verejnosť, že Matica financuje svoju vedu len desiatimi tisícami eur a Dubačová sa nechala počuť, že „treba prehodnotiť zmysel a fungovanie Matice“. (Rádiožurnál, december 2018) Nehovoriac o tom, že občasná mediálna „úderka“ svojo hystériu vynúti štátnu kontrolu v inštitúcii. Kontroly však Matica slovenská skôr víta, aby sa opäť

POLEMIKA

potvrdilo, ako hlboko je štátom podfinancovaná k pomeru celej svojej širokospektrálnej národnej kultúrno-vedecko-vzdelávacej činnosti, o ktorej sa môže politikám a angažovaným novinárom len snívať.

■ NEHANEBNOSŤ KVITNE

Pozrime sa na to, čo nám hovorí Botto o podobnej situácii pred takmer sto päťdesiatimi rokmi. „Podľmi denunciaciami a blbstvami hojne vyšpikovanú reč proti Matici vychrlil 2. marca 1870 v uhorskej snemovni i trenčiansky zastupiteľ ľudu vyslanec Kvassay, a neprešiel ani týždeň, v ktorom by nebol nastolil svojmu obecnstvu jedon alebo druhý maďarský časopis insinúacie proti Matici, kdežto bez prítomnosti vládného komisára nevybavovalo sa ani jedno valné shromaždenie Matice, a komisár vždy verne referoval, čo sa tam dialo, čo sa hovorilo, ba i zápisnice shromaždení vždy predkladal ministerstvu.“ Takýchto spoločných politicko-mediálnych

Matica slovenská v Martine

útokov proti Matici slovenskej bolo v neslobodnom Rakúsko-Uhorsku neúrekom. Rovnako ako v súčasnej demokratickej Slovenskej republike. Zámienku si našli vždy. Ako aj dnes.

Citujme rázne vyhlásenie vtedajšieho podpredsedu MS Viliama Paulinyho-Tótha v Národných Novinách z roka 1872: „Ktokoľvek upodozrieva ústav Matice Slovenskej z panslavistických agitácií a vlastizravných tendencií: je nehanebný lhar a podlý osočovateľ, je oplan, holomok, na šibenicu súci kujon, zbojník a vrah, v ktorom ani zbla statočnosti a mravnosti nieta.“ V roku 1875 si agresívni štváci z politicko-mediálnych kruhov vydupali zatvorenie Matice slovenskej. Neprežili ani tri slovenské gymnáziá. Až po páde neudržateľnej monarchie a po vzniku prvého Česko-Slovenska sa mohli maticári slobodne a demokraticky nadichnúť v obnovennej Matici slovenskej. Tento rok si pripome-

nieme storočnicu jej oživotvorenia, no zároveň by sme si mali pripomenúť aj storočnicu útočných mediálno-politických praktík z 19. storočia, ktoré viedli k ešte radikálnejšiemu obmedzeniu práv a slobôd tých obyvateľov krajiny, ktorí si dovolili prihlásiť sa k vlastnému slovenskému národu. A toto je podstatá celej veci. Je za hranicou rozumového chápania, že dnes rovnaké praktiky používajú práve tí, ktorí najviac bojujú za dodržiavanie ľudských práv a občianskych slobôd. Lenže ich boj má dvojitého meter.

■ NIČ NOVÉ

Jemnejších i agresívnejších výpadov médií a politikov si vo svojich dejinách Matica „užila“ ešte aj počas československého, fašistického i komunistického režimu a od revolúcie jej „doprajú“ tí, ktorí sami seba nazývajú liberálmi. Jej základ je však pre nás trvalý a nadčasový – obraňovať slovenskosť, práva a slobody slovenského národa a aktuálne predovšetkým udržiavať a rozvíjať národno-duchovný pilier štátu. Alebo ako spresnil najdôležitejší zmysel ustanovizne v súčasnom svete jej predseda Marián Gešper: „V nestabilnej dobe, keď náš východný sused zažíva ozbrojený konflikt, mestá západnej Európy terorizujú extrémisti a rozvinutý sociálny systém nie je samozrejmy pre každú krajinu, musíme v našom národe podporovať povedomie o Slovensku ako o sebaredukej a suverénnej krajine s vlastnými tradíciami a hodnotami.“

Matica slovenská je tu aj po sto päťdesiatich piatich rokoch, zatiaľ čo vtedajšie médiá aj s celou monarchiou, československým, fašizmom i komunizmom sú dávno preč. Budúce generácie sa môžu pozrieť na to, kde budú súčasné médiá o ďalších sto rokoch. Takú demokraciu, ktorá garantuje slovenskému národu právo na slobodnú národno-duchovnú sebarealizáciu vo vlastnom štáte, však jednoznačne musíme brániť a udržať.

V roku 1859 vyšiel Radlinského prvý Priateľ školy a literatúry

Storočná príloha časopisu Cyrill a Method

Helena RUSNÁKOVÁ

V úvodníku prvého čísla redaktor a vydavateľ Dr. Ondrej Radlinský priblížil čitateľom pohnútky redakčného kolektívu a jeho spolupracovníkov vydávať s časopisom Cyrill a Method aj prílohu Priateľ školy a literatúry. Poukázal na skutočnosť potreby rozvoja školstva a vzdelanosti, na klady a nedostatky, ktoré vládnu vo vzdelávacích inštitúciách, na potrebu rozvoja pestovania a obhajovania národného života, ktorému má pomáhať.

Poslanie Priateľa školy a literatúry priblížil básňou „Na Priateľa školy“ aj Ján Palárik. Príloha si našla svojich čitateľov. Prostredníctvom rôznorodého zaujímavého obsahu sa čoskoro stala známa a vyhľadávanou nielen učiteľmi, kňazmi a vtedy literárne činnými

osobnosťami. Časopis aj s prílohou čítali a navzájom si ho požičiavali mnohé slovenské rodiny. Počet čitateľov ovplyvnil aj cenu časopisu. Predplatitelia si mali možnosť vybrať z troch mutácií – predplatiť si len Priateľa školy alebo len časopis Cyrill a Method

bez prílohy, alebo predplatiť si Cyrilla a Methoda spolu s jeho prílohou. Redakcia vyhlásila aj súťaž o najlepší článok roka 1859.

Pravidelné rubriky ako Vestník školský približovali čitateľom dianie v školách, názory učiteľov, kňazov, vychovávateľov

a úvahy o súdobom školskom systéme. Vo Vestníku literárnom mali možnosť prezentovať sa básnici a spisovatelia. Čitatelia boli oboznamovaní s novými novinami a časopismi vychádzajúcimi v slovenskom jazyku na území krajiny. Hádky školské boli zábavnou súčasťou časopisu. Obsahovala vtipy a veselé historky zo školského prostredia. Súčasťou Priateľa školy a literatúry boli aj rubriky Slovanské správy a Rozličné správy.

Popri pravidelných čitateľoch sa Priateľ školy a literatúry usiloval zvyšovať aj počet pravidelných prispievateľov, ku ktorým patrili J. Palárik, J. D. Makovický, M. Hattala, O. Radlinský, V. Sasínek, učiteľia rôznych typov školských a výchovných zariadení.

Peter VRLÍK (ako sudca Okoličáni) číta rozsudok nad zbojníkom Jánošíkom

Maticným divadelníkom sa otvoril svet televízie

Zahrajú pravotu s Jánošíkom

Pri Dome Matice slovenskej v Liptovskom Mikuláši pôsobí už päťnásť rokov Maticná divadelná ochotnícka scéna (MADOS). Divadelníci každoročne pripravujú jednu divadelnú hru a dramatické pásmo k významným historickým udalostiam alebo osobnostiam. V roku 2018 pripravili v spolupráci s Múzeom Janka Kráľa dramatické pásmo pod názvom Jánošík – od kolísky po hrob. Vystupovali s ním nielen v Múzeu J. Kráľa, ale aj v Terchovej, kde bola podpísaná historická dohoda o „zmierení“ medzi Liptovským Mikulášom a Terchovou. Vystúpenie maticných divadelníkov

uviedla vo svojich spravodajských reláciách nielen RTVS, ale i televízie JOJ a MARKÍZA, dokonca sa objavili aj v hlavných správach ČTV.

NAJVÄČŠÍ SLOVÁK

V súčasnosti sa vysiela na RTVS relácia Najväčší Slovák. Medzi jej desiatimi finalistami nechýba Jánošík. O každom z prvej desiatky nakrúti RTVS hraný dokument. Mediálnym partnerom sú aj SNN. Na nakrúcanie dokumentu pozvali i maticných hercov. Televízny štáb pod vedením režiséry Petry Vavrovej v autentických

priestoroch súdnej siene v bývalom stoličnom dome, dnes Múzeu Janka Kráľa, nakrútil sekvenciu zo súdu s týmto národným hrdinom. Jánošíka stvárnil herec Juraj Bača, sudcu Okoličányho Peter Vrlík, obhajcu Paľuďayu Branislav Barborík, prokurátora Čemického Ján Richter, richtára Pavol Mráz, maticní herci, herečky MADOS-u Adriana Lukačová, Mária Almanová, Eva Farkašová presvedčivo stvárnil plačky pri Jánošíkovej poprave. A pre maticných divadelníkov sa svet televízie práve otvoril.

(pvp)

MATICNÉ DEPEŠE

Redakčná nádielka

Maticári po celom Slovensku, ba aj v zahraničí, zviditeľňujú koncom roka svoje organizácie rôznymi akciami, kde naplno ožívajú národné zvyky a tradície. O mnohých nás v redakcii informujú, ale publikačný priestor a termíny vydávania SNN nám pri najlepšej vôli nedovolia informovať o všetkých a najmä nie v rozsahu, v akom k nám prispievajú od vás prichádzajú. O mikulášskych, vianočných, silvestrovských a novoročných podujatiach by sme mohli vydať niekoľko čísel novin. Ďakujeme za všetky správy a fotografie z krásne ľudských podujatí a všetkým ich obetavým organizátorom držíme palce, aby ich vydaté stretnutia a počiny mobilizovali do ďalšej činnosti a práce. Do Turčianskeho Jasena, Krnáča, Dobšinej, Novej Dediny, Poproča, Banskej Bystrice, Komárna – do desiatok ďalších obcí a miest na Slovensku posielame naše redakčné poďakovanie s vierou, že porozumenie našich spolupracovníkov prevážne možno pocíti sklamanie, že sme im venovali málo priestoru alebo že sme uprednostnili pri publikovaní informácie, ktoré sú z nášho (vari aj trochu sebeckého novinárskeho pohľadu) dôležitejšie a pre pôsobenie SNN efektívnejšie. Sľubujeme, že v novom roku sa budeme usilovať o maximálne vyvážený, korektný a kolegiálny prístup.

Koncert v Rybníku

Maticári v Rybníku a farský úrad v obci zorganizovali v miestnom v rímskokatolíckom kostole Najsvätejšej Trojice slávnostný ďakovný koncert ako spomienku na významné historické výročia a jubileá, ktoré sme si pripomínali v roku 2018. Po uvítacích slovách predsedníčky miestneho odboru MS Daniely Trňanovej slávnostný príhovor na podujatí predniesol JUDr. Štefan Martinkovič, predseda dozornej výboru Matice slovenskej.

Charitatívny koncert

Pod názvom Boh je láska sa v rímskokatolíckom kostole v Brezne uskutočnil predposledný deň minulého roka už dvadsiaty ročník benefičného koncertu, výťažok z ktorého tentoraz venovali Katke s Downovým syndrómom. Podujatie pripravili OZ Kresťan, mesto Brezno, tamojší rímskokatolícky farský úrad a miestny odbor MS, za ktorý sa spoločne s primátorom Tomášom Abelom poďakovala organizátorom koncertu, vynikajúcim opemým spevákom a všetkým účinkujúcim aj predsedníčka miestneho odboru MS Ivana Krúžľáková.

Spoznávali Trstenú

Miestny odbor Matice slovenskej v Trstenej usporiadal v minulých dňoch druhý ročník vedomostného kvízu Spoznávame Trstenú, spoznávame Oraviu – slovenskú aj poľskú, spoznávame Maticu slovenskú pre žiakov tamojších základných škôl a študentov gymnáziá. Zúčastnilo sa na ňom osem trojčlenných družstiev, ktoré hľadali odpovede pomocou indícií ukrytých po celom meste.

Hornozemplínska veselica

Mladí maticári v zemplínskej obci Kamenná Poruba na sklonku minulého roka zorganizovali ďalší ročník vydarenej Hornozemplínskej veselice, na ktorej sa zabávalo okolo stopäťdesiat ľudí z okresu Vranov nad Topľou, medzi nimi aj známi maticári Miroslav Gešper, Jana Gešperová a Michal Tkáč. Po celý večer do tanca hrala hudobná skupina Fantastic a o sprestrenie večera sa postarala folklórna spevácka skupina Porubjanka.

Pripravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Matičný rok 2018 v Poprade sme zhodnotili a poďakovali sa zaň vlní v decembri v objekte Kryptón na sídlisku Západ. Priestory nám zabezpečil náš člen Eduard Markovič. Na koncoročnom stretnutí matičných Podtatrancov, usporiadanom pri príležitosti stého výročia česko-slovenskej štátnosti a dvadsiateho piateho výročia vzniku Slovenskej republiky, sme si pripomenuli najvýznamnejšie medzníky našich dejín.

Popradský rok plný aktivít

Stručnú rekapituláciu matičných podujatí uviedla L. Hrehorčáková. Stretnutie, na ktorom sa okrem popradských matičiarov zúčastnili aj naši matiční priatelia z Batizoviec, manželka Olga a Milan Pastrňákovci a z Liptovskej Tepličky Renáta Mezovská so svojou sestrou Máriou, malo predvianočný ráz. Nechýbali tradičné vínse a koledy v podaní Márie Lenkovej a Kristíny Luntzerovej, neodmysliteľná pieseň *Daj, Boh, šťastia tejto zemi a matičná hymna. Súčasťou podujatia bolo aj vinšovanie jubilantom roka – Helenke Suchej, Zuzke Jančíkovej (v tom čase operovanej), Tonke Stavnej a Dušanovi Petrigáčovi. Každý člen je pre nás cenný. Obdarovali sme ich ružou a drobným darčekom.*

Na koncoročnom bilančnom stretnutí sa nám prihlásili do odboru traja noví členovia – Slávka Malíková, Rastislav Dalecký a Viera Mačuteková. Čo môže byť väčším zadostiučením pre náš odbor ako neformálny záujem nových členov?

Ako zaväzujúce je aj pre nás novoročné želanie predsedu MS Mariána Gešpera: „Národný cit nemožno potlačiť žiadnymi hrozbami ani získať žiadnymi darmi. Je hlboko v nás, v našom vedomí upevnenom v koreňoch našich praotcov, v celom našom národnom bytí a my sme jeho dôkazom celým svojím životom.“

Svät, Slovensko, svät – opakujeme si tiež spoločne so Štefanom Krčmériom – pokračujúc prah k stému výročiu Matice slovenskej, ktorú po páde uhorského režimu potvrdil Dekrét Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska č. 1 v Martine 1. januára 1919. Týmto výročí sa aj my súčasníci Matice slovenskej stávame súčasťou dejov tejto našej národnej sviatky, jej dedičmi a uchovávateľmi všetkého jej duchovného a materiálneho pokladu, dedičstva našich otcov.

Národ náš, hľadaj svoju dušu a nestráť ju! To je naše želanie na prahu roka 2019.

Ludmila HREHORČÁKOVÁ

vydavatel.sk

SLOVAKIA ONLINE

.tasr.

Autobus dobrej vôle brázdí Slovenskom už dvadsaťtri rokov

Hrušovská Ragačinka na vianočnej misii

Text a foto: Ján BRLOŠ

Autobus dobrej vôle nepretržite už dvadsaťtri rokov krúti kilometre po slovenských cestách, aby na svojich zastávkach prinášal radosť a potešenie ľuďom, ktorí nemajú možnosť prežiť svoje detstvo či starobu vo vlastných rodinách. Počet navštívených zariadení sa už blíži k dvom stovkám a ani vlnajší záver roka nebol výnimkou, keď dobrou náladou a sladkosťami vystrojené deti z Detskej folklórnej skupiny Ragačinka s vedúcou Annou Brložovou vyrazili z Hrušova na misiu dobrej vôle a radosti, aby v navštívených zariadeniach predviedli program zložený z hrušovských pesničiek, ale i vianočných kolied a vínsov.

K tradičným organizátorom Matice slovenskej, obci Hrušov sa tento rok pripojilo i Hontiansko-ipeľské osvetové stredisko a v neposlednom rade už tradične obyvatelia Hrušova, ale aj matičiari a niekoľkí sponzori, vďaka ktorým mohli vnieť nošu optimizmu do Domova sociálnych služieb Subsidiu v Rožňave a za odmenu absolvovať krátku prehliadku betliarskeho kaštieľa. Snehom a ľadom pokrytá strmá a úzka hradská smerom na Mlynky-Biele vody, kde sa prostredí Slovenského raja nachádza detský domov, osádka autobusu trochu stíšila, ale rozžiarené oči detí, ktoré v náručí pevne držali mikulášske darčeky od nečakaných hostí, za tú štipku obáv stáli. Tmou, ktorá sadla na dolinu pri Polcmanskej Maši, sa ragačinkári kľukatými horskými cestami pobrali potom cez Stratenú, Vernár na Liptov medzi deti z Detského domova v Kráľovej Lehote, kde tamojších obyvateľov – ako už býva zvykom – prekvapil nástup malých heligonkárov, ktorí zožali hlasný potlesk, rovnako ako i koledy či vínse, ktoré tu zazneli s malým časovým predstihom. Prvý raz sa v programe „autobusu“ predstavili i mladí muzikanti z Ludovej hudby Hruška. Rezké hrušovské čardáše pruhli do tanca nielen tých malých v kroji, ale aj deti zo zariadenia, a pridali sa i personál. Skromné občerstvenie zakončilo krátku, ale o to srdečnejšiu návštevu a malých pútnikov potom prichýlili na noc i majitelia chaty Alpina.

Z príjemného prostredia spod vychádzajúcim slnkom ožiareného

Počas predvianočnej misie po sociálnych zariadeniach a detských domovoch navštívili malí-velkí hrušovskí folkloristi šesť zariadení, aby v nich rozdelili veľa optimizmu a radosti

Kriváňa sa osádka autobusu ráno vybrala do DSS v Liptovskom Hrádku, kde v dočasnom domove žijú zdravotne postihnuté ženy rôznych vekových kategórií. Heligonkári, koledníci mali zvyčajný úspech, melódie muzikantov zas zlákali do kola zmiešanú masu tanečníkov a vymazali mentálne či sociálne rozdiely. Ďalším cieľom bol neďaleký Liptovský Mikuláš, časť Vitálišovej, a tamojší Domov sociálnych služieb, kam deti z Ragačinky opäť priniesli veľkú dávku bezprostrednej zábavy a, samozrejme, ako všade, koláčiky z pohostinných hrušovských domácností. Riaditeľka domova pripravila koledníkom na znak vďačnosti guláš, ktorý všetkým padol dobre. Piata návšteva bola už pomaly znamením, že je čas zberať sa domov k rodnej dedine.

Autobus zamieril do DSS Záhonok vo Zvolene. Vari by to bol aj dôvod na oslavu, lebo Autobus dobrej vôle tu bol presne pred desiatimi rokmi. V tamojšom zariadení býva vyše stodvadsať dôchodcov, pričom veľká väčšina sa stretla v priestrannej jedálni, kde už trochu unavených vinšovníkov, povzbudili búrlivým potleskom, ktorý sa často ozýval počas celého predstavenia...

Účinkujúcim aj organizátorom sa aj tentoraz podarilo naplniť poslanie Autobusu dobrej vôle: prinášať radosť celkom neznámym, vo väčšine prípadov opusteným ľuďom. Patrí im za to určite vďaka. V neposlednom rade patrí aj prispievateľom a podporovateľom, medzi ktorých patrí Matica slovenská, obyvatelia Hrušova, Miroslav Račko a ďalší.

Vyššie sto košických matičiarov pri pokrmoch tela aj ducha

Druhé matičné vianočné slávnosti

Text a foto: Michal MATEČKA

Dom Matice slovenskej v Košiciach v spolupráci s MO MS v Košiciach, Košice-Sever a Košice-Západ usporiadal koncom vlnajšieho roka v reštauračných priestoroch hotela Centrum druhý ročník košických matičných vianočných slávností, na ktorých sa zúčastnilo vyše sto členov Matice slovenskej.

Všetkých prítomných na sviatočnom podujatí privítal riaditeľ Domu Matice slovenskej v Košiciach Michal Matečka, ktorý zhodnotil činnosť Matice slovenskej v roku 2018 a informoval o hlavných aktivitách, ktoré čakajú Maticu v roku 2019. Zároveň poprial pokojné prežitie vianočných sviatkov a všetko dobré do nového roka 2019 – jubilejného roka znovuoživenia Matice slovenskej. Na záver príhovoru vyzval všetkých zúčastnených na zaspievanie matičnej hymny Kto za pravdu horí.

Po úvodných oficialitách prítomným zaspievali vianočné koledy známe Matičiarky a sviatočnú atmosféru vystúpením spestrila aj folklórna skupina Studzenka z Plechotíc. Pravdaže nechýbala povznášajúca Tichá noc, úprimné priania

Podmaňujúca atmosféra matičných vianočných slávností v Košiciach

po pokojného prežitia vianočných sviatkov, rozvoniavajúca vianočná kapustnica aj ďalšie pokrmy pre telo aj dušu. Počas posedenia košickí matičiari živo diskutovali a poukazovali na

možnosti zlepšenia činnosti inštitúcie v metropole východu. Spontánne sa vynoril návrh, aby sa z takýchto stretnutí stala tradícia, kde by sa matičiari lepšie spoznávali.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

Z minulého roka nám chýbajú vyhodnotenia nášho kvízu v dvoch posledných číslach. V č. 50/2018 sme sa pýtali, kedy Petržalku a Devín pripojil Hitler k svojej ríši? Správne odpovedali tí čitatelia, ktorí napísali, že Petržalka sa dostala pod nemeckú okupačnú správu 12. 10. 1938 a Devín 24. 11. 1938. Vyžrebovali sme týchto výhercov: Linda Lehocká, Adamovské Kochanovce; Marián Damič, Hniezdné; Jozef Miko, Michalovce. • Tak ako vlní aj v tomto roku si pripomenieme viaceré významné jubileá. Jedno sa týka prijatia eura, ktoré je našou oficiálnou menou. Kedy sa tak stalo a koľko rokov platíme eustom? Svoje odpovede nám posielajte na redakčnú adresu našej administrátorky Ľubici Rišáňovej do 26. januára.

(se)

PRIPOMÍNAMO SI

19. januára

– pred dvesto päťdesiatimi rokmi zomrel v Pešti jeden z najslávnejších veliteľov rakúsko-uhorskej armády všetkých čias maršal Pavel Král (1735 – 1804)

– sto rokov, čo sa narodil básnik, spisovateľ pre deti a plodný prekladateľ Vladimír Reisel (1919 – 2007)

– pred deväťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil maliar a ilustrátor Róbert Dúbravec (1924 – 1976)

20. januára

– pred dvadsiatimi piatimi rokmi umreli dvaja vzácní Slováci: v Chicagu veliteľ 312. Česko-slovenskej stíhacej perute vo Veľkej Británii generál Ján Ambruš (1899 – 1994), jeho život spracoval spisovateľ Drahoš Machala v knihe *Rytieri oblohy*, a v Bratislave významný astrofyzik, podpredseda Medzinárodnej astronomickej únie Dr. Ľubor Kresák (1927 – 1994)

21. januára

– dvestoštyridsať rokov od smrti najvýznamnejšieho historika slovenského baníctva talianskeho profesora Banickéj a lesníckej akadémie v Banskej Štiavnici Kristófa Traugotta z Florencie (1728 – 1779)

– stosedemdesiat rokov, čo cisárske vojsko chorvátskeho generála Čoriča porazilo v roku 1849 v bitke pri Hodruši uhorských garde a honvédov

22. januára

– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi (1944) začalo v Martine pôsobiť Slovenské komorné divadlo, istý čas bolo armádnym divadlom

23. januára

– tristoštyridsaťpäť rokov, čo kráľ Leopold potvrdil pápežskú bulu, podľa ktorej mohla vysoká škola v Marianke pri Bratislave udeľovať hodnosť magistra alebo doktora; v roku 1674 sa stala tretou univerzitou v Uhorsku, pričom všetky tri boli na Slovensku, čo sa v našej histórii dlhé roky neuvádzalo len preto, že patria cirkvi

– pred dvesto osemdesiatimi piatimi rokmi sa v Bratislave narodil obľúbenec Márie Terézie, svetoznámy konštruktér šachového automatu, hovoriaceho stroja pre hluchonemých i písacieho stroja pre slepcov, projektant prestavby zámku v Budíne, stavitel vodovodu na Bratislavskom hrade, unikátneho vodostreku vo Viedni, dozorca solných baní na území monarchie Wolfgang Kempelen (1734 – 1804); za pozornosť stojí kniha I. Janotu *Dobrodružný život J. W. Kempelena* z vydavateľstva Marenčin

– stodesať rokov od narodenia maliarky Ester Šimečkovej-Martinčekovej (1909 – 2005); po štúdiách v Paríži žila s manželom fotografom v Liptovskom Mikuláši, nadchol ju lyrizovaný kubizmus, venovala sa aj nástennej maľbe a kostýmovej tvorbe pre bratislavskú Novú scénu

24. januára

– osemdesiat rokov od narodenia slovensko-nemeckého archeológa Jána Lichardusa (1939 – 2004)

25. januára

– stodvadsaťpäť rokov, čo sa narodil výtvarný umelec, autor vyše dvadsiatik kníh o výtvarnom umení, nadšenec obnovy Bratislavského hradu Janko Alexy (1894 – 1970)

(jč)